

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

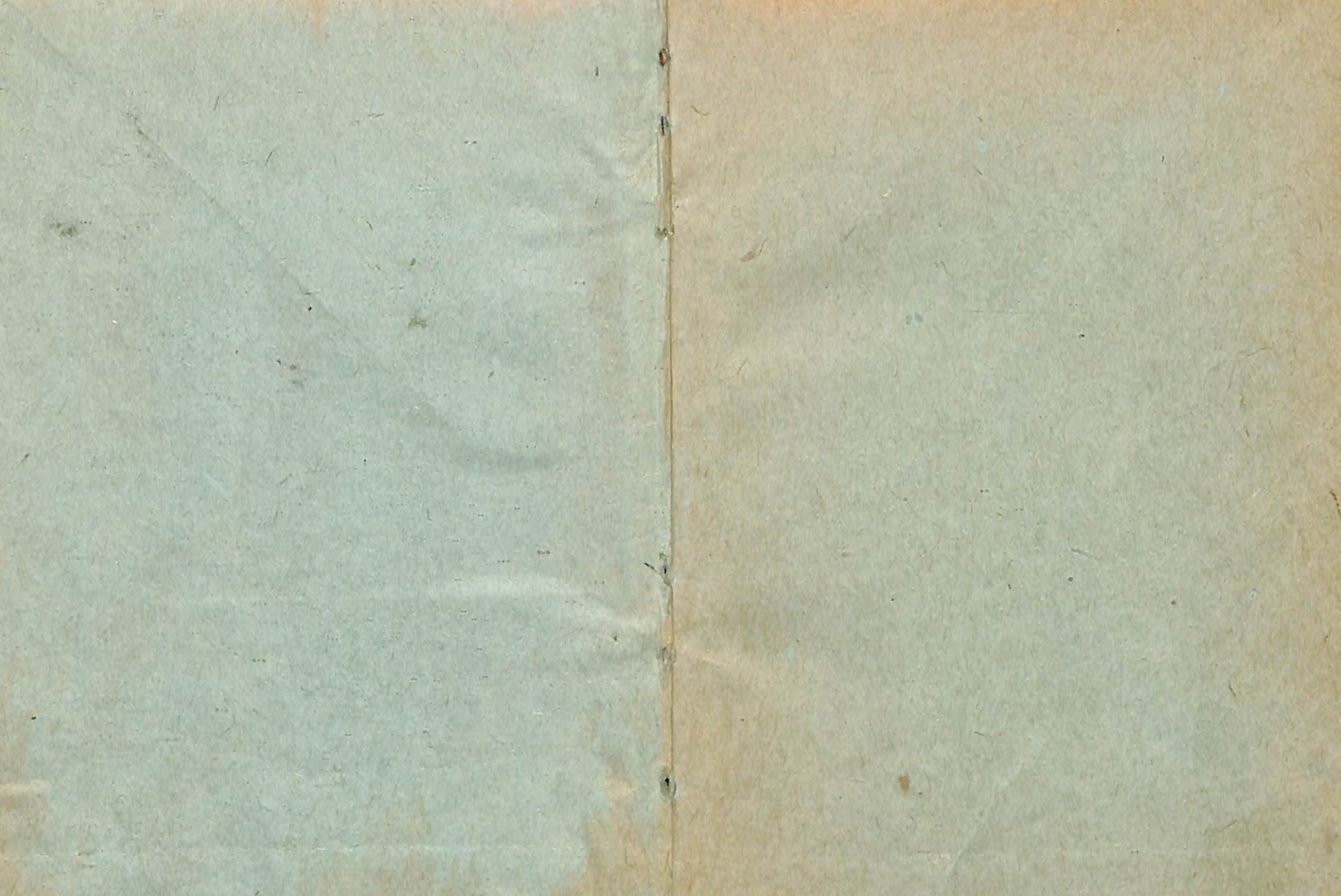
You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

Spinnaker
1890p

891.99
U-16

891.99

40

5-16 *ար* 2604111

ՄՐՄՈՒՆԶՔ

(ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ԽՈՂԵՐ)

A dix-huit ans il est permis de confondre les rêves avec les réalités.

RAPHAËL

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

ՊԱՂՏԱՏԻԵԱՆ ՏՊԱԳՐՈՒԹԵՒՆ

1890

21 JUN 2013

10 NOV 2011

UR

5004
47

ՄՐՄՈՒՆՁԲ

ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ԽՈՂԵՐ

7

Ի ՅՈՒՆ

ՅԱԻԷՐԺԱԿԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿԻ

ԵՒ ԱՆՄԵԻԹԱՐԵԼԻ ՍԳՈՑ

Առ

ԻՍԿՈՒՅԻ Տ. ՄԱԼԷՋԵԱՆ

ԱՆՁՈՒԳԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԱՔԻՆԱԶԱՐԳ

ՄԱՅՐ ԻՐ ՈՂՐԱՅԵԱԼ

Նուիրէ

ՈՐԴԻՆ ՍԳԱԿԻՐ

Handwritten signature

Ա.Ռ. ՄԱՅՐ ԻՄ

Որ երկնանեմ ի կառս հեծեալ ոսկեհուռ
Եւ փեռեկեալ զամպոց ոլորս առաքուր,
Յերկնից բարձանց ի վայր դիսես ակրնդէս
Եւ հրեւսակաց զերամն ունիս քո ըզնես,
Գու որ զաշկունսդ յերկիր յառեալ սրբմաբար՝
Զողբես դիսես սիրեցելոցդ անդադար,
Դիսես վեցեակ զորբոցն ի քէն եղելոց
Հեծկրկանաց ըզհառաչանս եւ ըզկոծ,
Եւ արսառուաց հայիս նոցա ընդ հեղեղ
Սա քեզ հեղեալ ի սիրս ողջոյն սիրազեղ,
Ընկնլ, նլ մայր՝ մարց օրինակ հարազատ.
Վաղաբարեամ մնր անձնուրաց անարատ,
Զորդուոյ ընկնլ հառաչանաց զայս *Մրմունջի*,
Տրկար հոգւոյս ապրսամբեալն իմ խոկմունք.
Ընկնլ յերկնից ձեռամբ քոյով պատուական
Զայս քո յանուն պրննազարդեալ իմ մատեան.

Քանզի, անոյ, դու իսկ եղեր իմ մուսայն,
 Դու ոգեցեր զերզրս հիփսս ամենայն.
 Քարախելով զայս իմ գրիչ ի յարիւն,
 Մասդաւ սրսիս նրկարեցի ըզնեծիւն.
 Յանախ յողորդ եւ յարատուս աղեկէզ,
 Յիւսակաց սարեալ զանձն իմ ի հանդէս,
 Միւս կարդացի ըզնեզ, ո՛ մայր սիրատուն,
 Եւ, յուսաբեկ, միւս մրնացի երազուն:
 Անբաւ սիրոյ եւ անմտաց մարմոփի
 Այս իմ *Մրմունջ*՝ բնոյ զտուրբ զրգունն եւ հոգի:

Վ. Յ. Մ.

Ն Ա Խ Ե Ր Գ Ա Կ

Արժանեաց որ եւ է յաւակնութեամբ մը չէ
 երբեք որ կը համարձակիմ այժմ գալ ի հանդէս
 սոյն իմ երկով. ես գիտեմ արդէն թէ որքան ջը-
 կար եմ եւ որքան անյաշոյլ:

Մէկ կողմանէ բարեկամաց ոմանց անընդ-
 հաս դրդումն եւ վաղամեռ մօր մը յիւսակին
 յարգանք մը մասուցանելու անհամբերութիւնն,
 եւ միւս կողմանէ, հօրս դժնդակ պաշտօնավա-
 րութենէն զկնի յԱսիր, իւր վերադարձին, անա-
 կընկալ հանոյք մը պատճառելու խորհուրդն
 միայն քաջալերեցին զիս այս ձեռնարկին մէջ:
 Ապա թէ ոչ գրական ասպարիզին մէջ մասնա-
 ւոր վայր մը գրաւելու եւ կամ անունս այս ա-
 նարժէք գրին մէջ անմասնեցնելու յաւակնոս դի-
 տաւորութեամբն չէ որ կը նկրտիմ ի լոյս ընծայել
 սոյն մի քանի խոհեր, զորս, յիւրաքոյր քոջա-
 նակի եւ անմխիբար սոյն ազդեցութեան ներ-
 քեւ, յաակ եւ անգոր միտս կրցած է ձնանել:

Այս ՄԲՄՈՒՆԶՔ գեփիւռին մեղմաւունջ մրմնջին չափ սկար են . գիտեմ զայն :

Բայց դեռ շատ դեռասի եմ : Ուրբեւսան զարեանց մէջ խորհողութիւնն սահմանափակ է . ընթերցողք զայս ի նկատ առնելով մանաւանդ ք'ող ներողամիտ լինին ինձ :

Գիտեմ նաեւ թէ շատեր պիտի քննադատեն ոչ թէ գրուածներս , ըստ որում զուրկ են նոքա ամէն արժանիքէ , այլ զանձս . եւ պիտի առարկեն թէ ինչո՛ւ համար այսֆա՛ն կանուխէն գրականութիւնն կ'ընդգրկեմ , թէ ինչպէ՛ս կը համարձակիմ իջնել գրական յասպարէզ այս դոյզն մրմունջներով :

Արդէն ըսի . այս տարիսն շատ չկրնար համբերել . երբ տեսայ որ մի քանի գրուածներ մըքերուած էին դարանիս մէջ , եւ անսարով բարեկամացս՝ որոց ցոյց տուած էի մի քանիսն յիմ գործոց , որոշեցի — մանկական գոհութեամբ լցեալ — հաւաքել զայնս տեսի մը մէջ եւ նուիրել ողբացեալ մօրս , զոր շատ կը սիրէի եւ զոր անզգամ նակասագիրն տարաւ մեր գրկերէն տարածամ :

Այս տխար մօր առաքինի կեանքն՝ յանձինս իւր որդւոց՝ երկու բառերով կարելի է սահմանել թերեւս — անձնուրացութիւն եւ անձնըւիրութիւն : Այս իսկ եղել իւր կեանքն համակ . կեանք սիրոյ եւ զգուսնաց , կեանք նըւիրեալ ամուսնոյ եւ զաւակաց քան անձին : Այն՛ , երանի՛ կուտամ նոցա որ հանգունասիպ մայր մ'ունեցած են , իսկ հազար երանի՛ կուտամ նոցա որ տակաւին ունին այդպիսի մա՛յր մը . . . : Ափսոս՛ս , ինչո՛ւ այդքան կանուխ մարեցաւ այդ հոգին որ վառ էր , ինչո՛ւ տարածամ շիջաւ այդ սիրտն որ զեղուն էր սիրով եւ գրով , որպէս զեղուն վճռով եւ ցառով :

Երբ 1887 տարւոյ Սեպտեմբեր 23 ի գիշերն կ'աւանդէր նա իւր սուրբ հոգին , աւա՛ղ , ես միայն կայի իւր առընթեր . իսկ հայրս եւ քոյրերս , ամենեւին անզիտակ , ծովն կը պատռէին . ո՛հ , սոսկալի յիշատակներ , որք երեւակայութենէս երբեք չեն հեռանար . . . :

Այս պատմական խոկմունք երկու մասանց բաժնուած են սոյն գրուկիս մէջ , արձակ եւ քերթուած , խառն դասակարգութեամբ : Ինչ-

պէս կ'երեի ի միումն որպէս եւ ի միւսումն , մեծ խնամ սարած եմ հայ չփնաղ լեզուին կանոնաւոր ուղղութեանն , եւ ֆերուածոցս մէջ չեմ ներած անձիս այն սանձարձակ առանձնաշընորհմունքն զորս շատ կ'ուզեն վայելել , հակառակ տարաշափական օրինաց :

Այս անգամ միտքս այսչափ միայն կրցաւ ստեղծել , եւ ֆնարիկս այսչափ միայն կրցաւ երգել . սակայն կը յուսամ թէ ուրիշ առթիւ աւելի եւս զարգացած ի յայտ կուգամ , շնորհիւ լուրջ ֆննդաւորութեանց , որք , քան զամենայն , մեծապէս կը նպաստեն հակամէտ մտքի մը զարգացմանն :

Թո՛ղ այս գիրքս , յորում ըստ ներել պարագայից ի հանդէս բերուած է իմ աշխատութեանցս մեծ մասն , անջնջելի յիշատակ մը լինի նաեւ իմ սիրելի մտերմաց եւ բարեկամաց համար , եւ պատկերացնէ նոցա զիս , իմ բոլոր մտածութեանցս եւ զգացմանցս մէջ . . . :

Տեղ մը խոստովանած եմ թէ փառքն կը սիրեմ , բայց փառքն սիրելէս առաջ , արժանիքն կը սիրեմ : Աղօթեցէ՛ք , սիրելի բարեկամներս , որ արժանիք ունենամ :

Իսկ դու , բազմերախտ դաստիարակն իմ , որ կրթեցիր զիս գիտութեան լուսովն բազմադիւն Հայկական Կրթարանիդ մէջ , օրհնեա՛լ լեր յաւիտեան , եւ , ինչպէս միտքս , այս անգամ եւս անբաւ երախտագիտութեանս արտաբուխ զգացումներն ընդունէ՛ , եւ հրնուէ՛ այս մատենիկովն զորոյ ծնունդն քեզ միայն կը պարտիմ :

Վ Ա Հ Ա Ն Յ . Մ Ա Ս Է Ջ Յ Ա Ն

Ի 1/13 Նոյեմբերի , 1889

յՅրբախոյ

Մ Ո Ւ Է Ջ Ջ Ի Ն

Խորախորնուրդ սեւ մի գիւեք մըթագնած
Ան եւ երկիւղ սրփուէր համակ սրգագգեաց-
Թանձր պատեր մուք եւ ըսուէր անհրնին,
Բրնաւք ի յայտ գային ի սեւ խաւարչին :

Հագիւ երկնից անեղ անհուն ի կամար ,
Բոյլք ինչ ասեղց աստ անդ ցան ցիր թալկահար
Պըլպըլային լուսով մրուայլ մըթընեալ ,
Մէրթ շողոզուն , մէրթ դողդոջուն եւ նըւալ :

Անդ ոչ ճեմէր չըքնալ դրժխոյն վեհապանծ
Որ մըխիթար լինի սրբից սիրախանձ .
Ի տար անդունդս արդ նա թափէր գըլխիկոր ,
Չագխարն սքիտըր թողլով եւ սիրսս՝ հրատչոր :

Ուրեք ուրեք , ի սրգաւոր մէջ հովսին ,
Լոյսք ինչ առկայծ դողդոջ շողան , նըւաղին .
Չայն չիք բրնա . լուռ անբըռունչ կայ համակ .
Եւ տխակին չիք դայլայլիկն անուշակ :

Կամ ես անխօս պատուհանին իմ յառաջ ,
Ուր յիմ լանջից յանախ թրոջի սուր հառաջ .

Տրխուր եմ, ո՞նի, վիճս մ'այրէ զիս անսովոր,
Եւ այ խոկալ եւ երագել միսխաորն :

Հրաբորբոբ հակսիս Երնչէ մեղմ զեփիւռ,
Չաղերս սրբիս սարեալ նրմա յոսս ի սփիւռ...
Յանկարծ անդէն ձայն մ'անուշակ եւ սխաւր
Ինձ լու լինի սիրասարփիկ շեշխւք սուր :

Ո՞նի, մուէզգիւնն է որ զաղօթս գիշերի,
Կանգուն, յայերս, բարձանց վերայ ամեհի,
Երգէ սխաւր անո՛յ՛ անո՛յ՛ քրքրոուն,
Խառնեալ ի նա եւ իւր սրբին ըզհեծիւն :

Ա՞նի, մուէզգիւն, երգէ՛, երգէ՛ առ յաւէս,
Քաղցր ի մրմունջ երգէ՛ ընդ միճս սիրուէս.
Ըզհեզ լրսել ի գիշերիս մրբապաս
Չանկայ սրբով հե՛ք պարմանին յուսահաս... :

Քաղցրագրուցիկ, խօսեանց, խօսնակ գիշերի,
Ասուածավառ ասուածավախ պասանի.
Խօսեանց երկնից երկնասրլաց բարբառով,
Ո՞նի, մի՛ լրօեր, խօսեանց, երգէ՛ անվրդով... :

ԵՐԱՆԻ՝ ՏԱՄ

Եւ երանի՛ սամ մանկիկին
Որ խանդագին
Ըզպարանոց գրկէ իւր մօր
Մեղմ ի յորո՛ր :

Եւ երանի՛ սամ քրոջնեկին
Որ ի յերկին
Թրոջի ի վեր դէն թեւաբախ
Գանդաղ դանդաղ :

Եւ երանի՛ սամ նաւակին
Որ՛ երբ լուսին
Յերկինս շողայ՝ փայլէ հեզիկ
Եւ խաղաղիկ :

Եւ երանի՛ սամ եւ մեղուին
Որ ըզհեշին
Հիւք գայ ծրծել յանկարծօրէն
Կուսին դէսքէն :

5004
47

Եւ երանի՛ սամ զեփիւռին
 Որ մեղմագին
 Գրգուէ կուսին վարսերն ծրփուն
 Առաւօտն,

Եւ երանի՛ սամ բիւրեղին
 Որ անձկագին
 Գրկէ կուսոյն պինդ թգպակեր
 Սիրանրէ...:

Ա Ք Յ.

Երբո՞ւ շրջիս ի բուրասան ,
 Ուր ծաւալի բոյր անսահման ,
 Բոյրըդ մարէ ծաղկանց թգբոյր
 Եւ մեր սրտից գայ սալ համբոյր :

ԲԱՆՔ ԱՌ ԿՈՅՍՆ

Ձի Է զի
 Յերեկորի
 Մինչ արեգ
 Հրաւէկ
 Յարեւմուս
 Հովանուս
 Խոնարհի
 Ծիրանի,
 Դու շրջիս,
 Նագեղի՛ս,
 Հերարձակ՝
 Ի պուրակ,
 Եւ անհոյ՞ր՝
 Քչերոյդ
 Ըզբիբ սեւ,
 Չոյգ արեւ ,
 Սեւեռես
 Սիրակէզ
 Ի յերկին
 Պուրակին
 Ընդ միջոց
 Տերեւոց :

Ձի Է զի
 Յերեկորի
 Մինչ ի սոյգ
 Վերջալոյս
 Լուսահեր՝
 Ի յեթեր
 Սրփուէ լոյս,
 Սիրուն կոյս,
 Գաս նեմել
 Ոսկեթել
 Դո վարսիւք
 Չոր մեղմ սիւզ
 Յանարաս
 Դո հակաս
 Գայ ցանել
 Եւ զրգուել .

Ձի Է զի
 Յերեկորի
 Մինչ սրբին
 Խաւարին
 Սրփուի ֆոյ ,

Եւ ի դող
 Զովառունչ
 Անմկրմունչ
 Հողմիկին
 Քո մարմին
 Սարսուի,
 Գեղանի
 Ո՛վ դու կոյս
 Մոռատոյս,

Զի է զի
 Ի պուրակի,
 Ընդ երկին
 Պիտ հային
 Աներեր
 Քոյդ աչեր
 Թրխագոյն
 Բարեմոյն,
 Անտարժիկ
 Ո՛վ աղջիկ :

Ի՞նչ, արդեօք
 Ի մարմոք
 Բորբոքի
 Քո հոգի.
 Դառն վիտ

Միտ եւ միտ
 Գայ արդեօք
 Զինչ նորոզ
 Բանալ վեր՝
 Սիրանուեր
 Ի սրսիդ
 Գեռափրիք .
 Կամ յերկին
 Անքնին
 Որոնե՞ս
 Զերմապէս
 Եւ ի փոյք
 Ասուծոյդ
 Ըզպատկեր
 Լուսաբեր :

Է՛ն , խօսեա՛ց ,
 Տրխաղգեաց
 Ո՛վ սիրուն
 Զուարթուն .
 Ի՞նչ , արդեօք
 Պարման ոք ,
 Հակառակ
 Իւր անբակ
 Սիրային
 Սուրբ ուխտին ,

Հեռացա՛ն
 Առ սակաւ ,
 Եւ անլո՛յս
 Ըզեղ , կո՛յս ,
 Թողուց նա ,
 Շուտ ասա՛ :
 Կամ յերկին
 Անձկագին
 Որոնե՞ս ,
 Լուսերես
 Ո՛վ աղջիկ
 Գեղեցիկ ,
 Սուրբ վրճիտ
 Քո սրսիդ
 Ծաղկասի
 Զպատանի ,
 Զոր կապուտ՝

Մահն անգութ
 Տարաւ վեր
 Լուսահեր
 Գրեկաբաց
 Հրեցակաց :
 Մի՛ գուցէ
 Յաւաբանէ
 Դու զրգուած
 Անձկայրեաց ,
 Թուխ աչօք
 Հրաբորբոք
 Պրաքսես
 Վրեցակէզ
 Տրտմալից
 Դու զերկնից
 Անսահման
 Բուրասան :

ԱՐՏՕՍՐ

Ի ՄԳԱԼԻ ՄԱՀՆ

ՎԱԳԱՄԵՌԻԿ ԵՐԵՏԱՍՏՐԵՐԵՆ

ՍԵՒԵԱՆ ՎԱՀԷԻ

Եկեղեցւոյն զանգակն ինչո՞ւ սխրանուագ

Հրնչէ հեծէ յիւր սրգաւոր եղանակ .

Ինչո՞ւ համար շարականներ մահերգակ

Տրխո՞ւր սրխո՞ւր ըզմահն երգեն դրժրնդակ :

Ո՞հ , ասացէ՛ք , երկինք երկիր համօրէն ,

Ինչո՞ւ , ինչո՞ւ ողբան մարդիկ հառաչեն .

Է՞ր բրնաւից բրնչի սրբից ան խորէն ,

— Զի մահն անգուք մանգաղ վերցուց անօրէն . . . :

Նա ծաղիկ մ'եր , ծաղիկ անոյց հեճասուն ,

Զոր ամէն ոք յար հոսոսէր ըզմայլուն .

Եւ այդ ծաղիկ անոյց բուրէր ըզգարուն ,

Եւ գեղեցիկ , եւ սիրուն էր յիւր այգուն :

Բայց ո՞վ գիտէր թէ այդ վարդն ալ թառամի

Սյնեան չըփնաղ , այնքան ազնիւ դեռասի .

Այն ինչ ծրնած գերդ զլւարբուն յիւր արփի ,

Եւ շողողուն յիւր հորիզօն ծիրանի ,

Մեռնի՛ր . . . ասն՛ղ , մեռնի՛ր ծաղիկ դեռադեռ .

Յայգուն ծրնիլ , յայգուն մեռնիլ սիրանուէր . . .

Ո՞վ Ասուծոյդ դաժան ձեռաց մեծ աւեր ,

Ո՞վ դրժարնի անգուք հարուած կարեւիլեր . . . :

Մեռնի՛ր անուբ , մեռնի՛ր կեանց ի սահման ,

Մեռնի՛ր մասաղ , եւ անըզայ անկեղան . . .

Ո՞հ , ի՞նչ , մեռնի՛ր եւ գրկել ցուրս գերեզման ,

Մինչ կեանք թրւի մի ծաղկալից բուրասան . . . :

Սոխակ , երգէ՛ այլբարս միտս ի ծառին ,

Ուր նա սիրէր շրնչել զեփիւռ անըքսին .

Երգէ՛ , սոխակ , երգէ՛ յաւէտ սխրագին

Հէք պարմանին կեանքն վաղանց թանկագին :

Եւ այժմ՛ն թո՛ղ ցուրտ մահաբոյր գերեզման

Նորա մարմնոյն լինի յաւէ՛տ հանգրբւան .

Հրեճակներ , վարդ սրփուեցէ՛ք յաւիտեան

Յայդ անկեղան զարմանց ծաղիկ պասուական :

Խօսեանց , ո՞ր ես , ո՞ր չըլեցիր , ո՞վ վանէ .

Է՞ր այդքանի շուրափ , ասսի , ո՞ր մահէ

Որ յիւր հիրան կարաց ըզբեզ ջախջախել,
Խրզելով կապ ժրպսուն կենացոյ ոսկեթել .

Ո՞ւր բողոցիր ծրնողրս քո, յուսահաս,
Ո՞ւր չըբնաղիկ քո եղբայրներն հարագաս .
Է՞ր կրբեցար, խոնարհ շուշան անարաս,
Է՞ր հեզօրէն մրբագնեցար, վե՛հ հակաս . . . :

Եւ, վարդ, կեցաւ որքան ապրի վարդ յաւխտքի .
Սեւ սեւ հողեր զինք ծածկեցին անպատկառ,
Խառնեալ ի բոյր ծաղկեփրնջից անհամար,
Եւ յիշատակ միայն բողով մեզ համար :

ԱՆՋԳԱՄՆ

*Չմեռ էր . անձրեւն կը տեղայր յորդա-
ռատ :*

*Արդարեւ բացառիկ բան մ'էր այդ տա-
րուան ձմեռն, որ համայնից անիծից կ'ար-
ժանանար . հինգերորդ անգամ լինելով ձիւնն
հալած էր :*

*Ուրեմն շաբաթ օր մ'էր . կենացս մէջ
այնքան տխուր, այնքան աղտոտ օդ մը չեմ
յիշեր տեսած լինել . վոսփորի ափանց վե-
րայ . երկինքն ահաւոր սեւութեան մէջ մը-
թընցած, գոգցես իւր սգաւոր քօղին տակէն
կ'արտասուէր յորդաբուխ, որպէս կոյս մը
իւր սեւ քօղին տակէն արտասուաց շիթեր
պիտի հոսէր իւր թխորակ աչերէն, մտացն
մէջ զարթուցանելով դառնակսկիծ յիշատակ
մը : Երկայն վերարկուի մը պարունակած մար-
մինս եւ գլուխս քղանցիս մէջ առած, սէգ
հնդկահաւի մը նման, կը քայլէի դողդոջուն :
Ամէն մէկ քայլափոխիս ոտքերս կը սուզէին*

այն անտանների դորդին վրայ, զոր ցեխ կը կոչեն եւ, անշուշտ, մեր ձմեռներն նուազ անհանդուրժելի պիտի լինէին եթէ երբեք այդ կալուէն, այդ խոնաւ մարմինն դոյութիւն չ'ունենար. դառնալով դէպ յաջ, կը մոնէի գողի նման, կծկծած եւ միշտ դողդոջ, այն լայն եւ զառ ի վայր փողոցին մէջ որ Տօլմա-Պաղչէի հրապարակն կ'առաջնորդէ:

Յրտին հով մը կը սառեցնէր ամբողջ մարմինս, ձեռքերս վերարկուիս կոճակներուն մէջտեղէն դրած էի սրտիս վրայ, տաքցընելու համար զայնս, քանզի սիրտս կարծես կ'եռայր կը վառէր հակառակ օդին սաստկութեան: Միշտ կը քայլէի մտախոհ, շատ բաներու վրայ պտտցնելով երեւակայութիւնս եւ շատ բաներ երազելով անդադար. աչերս յառած միշտ գետնին վրայ, կարծես բան մը կը փնտռէի այդ ցեխին մէջ ուր քայլերու հետքերն կը դիտէի, անձրեւին կաթիլներէն փոքրիկ աւազաններ ձեւացած. յանկարծ վեր վերուցի աչերս որ կ'այրէին, եւ տեսայ երկու կիներ որք կամաց կամաց կը քայլէին.

հովը, որ այդ բարձանց վերայ չափազանց ուժգին է, կ'ընդդիմադրէր նոցա քայլից, նշմարեցի զայդ, որովհետեւ դժուարաւ կը յառաջանային:

Սկսայ արագ արագ նոցա հետեւիլ. հետաքրքրութիւնն էր լոկ որ զիս նոցա հետքերուն մէջ դրաւ. շատ անծանօթ չէին ինձ այդ երկու օրիորդք:

Մին՝ դերձակուհւոյ մը քով կ'աչխասէր (նորա կենսագրութիւնն բազմաց ծանօթ էր, սոսկալի՛, արհաւարալից...), իսկ միւսն կ'երեւի թէ իւր կրտսեր քոյրն էր, զոր վարժարանէն ի տուն կ'առաջնորդէր: Սա վտիտ էր, այն ինչ երեքտասանամեայ. իւր գլուխն առած փոքր շալ մը, եւ պարզ շրջազգեստ մը զգեցած, գրեթէ անպտտապար էր, բոլորովին կը սարսռէր, եւ իւր ձեռքերն, ցրտէն կարմրած, օդին մէջ կը ձօճէին: Մինչդեռ միւսն աւելի քան քսան եւ ութ ամաց, երկայնահասակ քան միջահասակ, նիհար բայց եւ այնպէս բարեձեւ, երկար վերարկու մ'առած էր. գլխարկ մը կը ծածկէր

իւր դեղնորակ վարսերն, իսկ անձրեւոց մը գլինքն անձրեւէին շանթահարիչ եւ կարկտի նման սուր կաթիլներէն ազատ կը կացուցանէր. թեւին տակն ունէր ծրար մը, ուսին վրայ թանձր եւ խոշոր շալ մը:

Հետեւեցայ նոցա մեղմիւ, այնպէս որ չը նշմարեցին իմ ընթացքս, եւ առանց իւրեանց գլուխն յետս դարձնելու միշտ քայլեցին. խեղճ փոքրիկն ի զո՛ւր անձրեւոցին տակէն քայլել կը ջանայր, ի զո՛ւր իւր քեռ թեւերուն կ'ուզէր փարիլ, տաքցնելու համար իւր սառած մարմինն:

«Աննա՛, պիտի մարի՛մ, ա՛լ չեմ կրնար քայլել» բառերն սաստկամուռնչ հողմն ունկանցս մէջ բերաւ, դողացի, ականջ դրի. այլ եւս ցուրտն չէի զգար, սիրտս իւր կարգին պաղ բան մը կը զգայր այժմ:

Այդ անմեղ ձայնն շարունակեց.

— Աննա՛, ի՛նչ կ'ըլլայ, տո՛ւր հագնիմ, գթա՛, գէթ չե՞ս մտածեր որ նոր ազատեցայ հիւանդութենէս, շո՛ւտ մտացար կրած տառապանքս...:

Ո՛չ, նա դիւրաւ չէր կարող խօսել. իւր թալկահար շրթներուն վրայ կը թռթռային բառերն, կը դողդողէին. ո՞ր մարդ կարէր լուռ կալ ընդ յառաջ այդ յայտնութեան, ո՞ր քոյր կարէր անզգայ մնալ... կատղեցայ, բայց միշտ լուռ, զգալով միշտ հոգւոյս մէջ տագնապ մը զոր դժուարաւ կրցի զսպել. իսկ անգուլթ քոյրն չը գիտեմ ի՛նչպիսի պատճառներով չէր ուզեր գոհացնել իւր թշուառ քոյրն, որովհետեւ կամ այն է որ չէր պատասխաներ, կամ այն որ կամաց կը խօսեր, իւր խօսքերն բոլորովին անլսելի էին. ի՛նչ կրնայի ընել խեղճ աղջկան, վերարկուս տա՛լ... այո՛, բայց քիչ մ'եւս թողուլ որ ժամանակն անցնէր, գէթ կորզելու համար մի քանի բառեր եւս այդ անզգամ աղջկան քարացեալ սրտէն:

Այս անգամ անձրեւն սկսաւ իւր բոլոր զօրութեամբ տեղալ. ճամբայն կարծես դիտմամբ կ'երկարէր:

Խեղճ աղջիկն այլ եւս չէր կարող հասնիլ իւր քեռ որ, անփոյթ, արագ արագ կը

յառաջանայր, առանց ակնարկ մ'իսկ թողլու յետկոյս. տարաբախտ աղջկան քայլերն յամբացան, ինքն չէր քայլեր, հովն էր որ զինքն դէպ յառաջ կը մղէր, հովն, որ երբեմն երբեմն իւր հոսանքին հետ ականջիս կը բերէր խուլ հառաչանաց խղիւղիկ ձայներ, թրթրթառն եւ սրտայոյզ. խեղճն վար ցեխին մէջ պիտի խնար եթէ երբեք չը նստէր քարի մը վրայ. նա նուազած էր, թմբրած էր...

Սարսուացի, իւր քով փութացի. նա արթուն էր, իւր աչերն զիս սղջունեցին իբրեւ երկնառաք հրեշտակ մը. իւր քոյրն զառիվայրին ստորոտն հասած էր արդէն: Առանց դանդաղելու հանեցի վերարկուս, իւր վրայ նետեցի, եւ իւր անդգայ եւ սառած ձեռներն սկսայ ձեռացս մէջ տաքցնել:

Գալով ինձ, չէի մտեր. ընդհակառակն բորբոքած կրակ մը կը շրջէր ամբողջ գոյութեանս մէջ. գոհ էի, խեղճ աղջիկն գուցէ մեռնէր, ա՛յնքան գեղեցիկ, ա՛յնքան անարատ, եթէ ես հետեւած չը լինէի նոցա:

Վերջապէս իւր շրթներն հագլու կրցին

բացուիլ մրմնջելու համար «Ա՛հ, շնորհակալ եմ...». իւր կտարոյտ աչերն վրաս շրջեցոյց, երախտագլտական շատ բաներ կ'ուզէր հասկըցնել ինձ:

Քիչ մը սթափեցաւ, թեւս առի զինքն եւ սկսայ առաջնորդել նմա. հողիս գոհ էր, բարի գործոյ մ'առթած երջանկութիւնն ո՛րքան մեծ է, եւ որքա՛ն սուրբ է...:

— Ա՛լ չը պիտի մեռնիմ, ըսաւ նա, մանկական քաղցրազգեցիկ շեշտով մը որ գնաց յուզել սիրտս, ամբոխեալ այս իրողութեան առջեւ:

Կամաց կամաց սկսաւ դիւրութեամբ խօսել:

— Այս ծրարին մէջ կը գտնուէր նոր վերարկու մը զոր վաղուան տօնին հագնելու համար շինած էր, կը մրմնջէր նա. ի գո՛ւր աղաչեցի, պաղատեցայ որ հագնիմ զայն՝ քիչ մը տաքնալու համար. կը մտէի, ամէն վայրկենին կը կարծէի թէ ա՛լ կը մեռնիմ, բայց նա խուլ կը մնայր աղերսանացս, խուլ կը մնայր հառաչանացս. քանզի չէր ուզեր որ

անձրեւէն վնասուի իւր նոր շահատակութեանց ապիրատ գործին. պչրո՞ղը, անգո՞ւթը, ո՞վ գիտէ ի՞նչ հաշիւներ պատրաստած է վաղուան համար. . . :

Յուրտ սարսուռ մը յոտից ցգլուխս կը պտտէր. զգացի որ դէմքս կ'այլայլի, հոգիս կը մաշի. ա՛հ, չը պիտի խնայէի հարուած մը սպաննելու համար այդ կի՛նն որ սիրտ չունի, այդ կի՛նն որ խիղճ չունի. . . :

Երբ վար հասանք, տեսանք որ Աննա երիտասարդի մը հետ կը խօսակցէր. յանդիմանական քանի մը բառեր ուղղեց Հեղինէին (այսպէս անուանեց զինքն) Յունարէն լեզուաւ, որոց մէջ կ'այպանէր նմա իմ՝ ընկերակցութիւնս եւ կը յայտնէր թէ իրեն համար այնքան ժամանակ կըսպասէր (որպէ՛ս թէ . . .) :

— Օրիորդ Աննա՛, ըսի ակներեւ յուզմամբ մը, մինչ Հեղինէ կը պատրաստուէր վերարկուս հանել իւր վրայէն, ձեր ընթացքըն աններեւի է ամէն կերպով, սիրտ չունիք, վա՛յ ձեզ. . . :

Շուտ շուտ ըսի եւ սկսայ դողդղալ, այլ եւս չը կրցի խօսիլ. կը վախնայի որ այդ հըրէչն իւր ձիրաններով կը յարձակի իմ վրաս :

Ճիշդ այդ պահուն կառք մը կ'անցնէր, պարապ. կառավարին ձեռքն դրի գումար մ'առաջնորդելու համար զՀեղինէ իւր տունն :

Հեղինէի ձեռքէն բռնած զնա կառքն կը հանէի երբ սա, բոլորովին շուարած, սկսաւ շնորհապարտ զգացմանց խօսքեր ընել ինձ. առանց ժամանակ կորսնցնելու հեռացայ : Աննա, մեկնելէս վերջ, կառքն ելած էր. անձրեւի մառախուղին մէջէն նշմարեցի կառքըն որ սրարչաւ կ'ընթանայր :

Հոգիս յուզեալ անբացատրելի տագնապով, ցատկեցի ի թրանվէյ. տաք քրտինք մը կը հոսէր ճակտէս : Յուրտ չէի զգար. սիրտս ամբոխեալ կը տրոփէր ուժգնակի :

Տ Ա Ր Փ Ի Ն Է

Թո՛ղ աշխարհիս ջրոց խորէն
Մարգարիտներ ըզբեզ պրննեն,
Եւ կամ յերկնից ի հոյլ տեղայ
Աղամանդներ ի քեզ ընծայ,

Դարձեալ քիչ է,

Ո՛ր Տարփինէ:

Թո՛ղ բոյլ ի բոյլ հրեւոսակներ
Գրլխոյդ վերեւ յերկինս ի վեր
Օրհներգութեամբ մեղրածորան
Թո՛ղ պար բրննեն ցրտախտան,

Դարձեալ քիչ է,

Ո՛ր Տարփինէ:

Թո՛ղ տիգերք համապարփակ
Վարդի փոխուի բազմատեսակ
Ի զարդարանս ասուածուհւոյդ
Որ կր պատշիս եւ կաս անփոյթ,

Դարձեալ քիչ է,

Ո՛ր Տարփինէ:

Թո՛ղ առարկայք որոց երբեք
Հային յանկարծ աշկունքն արեզ
Ոսկի դառնան ծիրանեգոյն
Եւ կամ գոհար քեզ հե՛տ ի բոյն,
Դարձեալ քիչ է,
Ո՛ր Տարփինէ:

Թո՛ղ համօրէն երկինք 'ւ երկիր
Յառին աչացդ անկարեկիր,
Եւ մինչեւ իսկ Աստուած յերկնից
Թո՛ղ հիանայ ի կոյսդ անբիծ,
Դարձեալ քիչ է,
Ո՛ր Տարփինէ . . . :

Ի Մ Ի Ղ Զ Ը

(Գ Ա Ր Ն Ա Ն Ն Ե Ր Շ Ն Զ Մ Ո Ւ Ն Յ Գ)

. . . . .

Եւ յամայի խորս անստին սուգեցայ ,
Տրոփի ի սիրս եւ ի ձեռին փունջ ծաղկեայ .
Երեակ ժամուց նեմֆ միայնակ 'ւ անընդհաս
Խոնջի ըզփրս կայլակէին յիմ նակաս . . . :

Երբ մեկնեցայ յես սրբնութեանց գիշերի ,
Քրնաս , սրժոյն , դէպ յաստուակն այն հեռի ,
Այն ինչ հերձնոյր ֆոյ խաւարին մրբրնեալ
Եւ աւօսին ծագէր սակաւ նրշոյլ նրալ :
Ի՞նչ ֆաղր են զարման պրսոյսֆ յամբաբայլ ,
Ոյց համընթաց լինին թրուչնոց ֆաղր դայլայլ .
Քան զայս հեշտին երջանկութեան այս աշխարհ
Է՞ր աղագաւ լինել ի խոյզ վայրապար .
Ո՞ր , ինձ համար անդ երագել յար խոկուն ,
Շրնչել յաւէ՛ս ըզբրնութիւն՝ հեշտասուն ,
Քաղել ծաղիկ , խայսա՛լ , կայտել անդադար ,
Կամ առսասուէլ , ժրմե՛լ կենաց սիրահար ,

Երանութեանց գերագոյնն է , հեշտաւէս ,
Զոր երագեն յիմար մարդիկ յար յաւէս . . . :

Յանմարդաձայն ապրել լեռանց ի վերայ ,
Հեռի կենաց պայֆարներէն անխրնայ ,
Ապրել երբեք ի բացօդեայ մէջ հովսաց ,
Մըշակ լինել եւ կամ լինել խաւանաւծ ,
Կեա՛լ բրնութեան միշտ զաւակունք հարազատ ,
Կեա՛լ եւ շրնչել դաշտաց զայեր անարատ ,
Նըման կենաց մերոց նախնեաց պատուական ,
Երանելի՛ կեանք է՝ յաւէս սրբազան . . . :
Ո՞չ ապաքէն համայն վայելիք բնականին ,
Ընդ որ շրնոնիք երկնից ընդ միշտ անկանին ,
Քան ըզբրնաւ են գեղեցիկ , հեշտալից ,
Մինչեւ յայնժամ թրմբիր սրբից սալ անբիծ .
Ի՞նչ ապաքէն ասեն մարդիկ թէ եղբմ
Եղեւ ծննդոց խորհրդարանն ինչ վրսեմ :

Ա՛հ , ես դաշտաց լինել որդի ցանկա՛յի .
Ունել սահման հովիտ բրնաւ ամայի .
Յանկայի ես լրսել ջրոց ըզկարկալ ,
Եւ զիմ նրմա խառնել կրծոց ըզհատալ :
Անդ ցանկայի զլուսին դիտել ընդ երկին .

Եւ հիացմամբ պաշտել ըզնա խանդագին .
 Եւ ցանկայի ներա նրսած առքներ ,
 Ըզնա սիրուն ծաղկամբք պրննել դեռադեռ ,
 Հայել նորա 'նդ խածակն աչեր գոյգ վրնիս ,
 Քաղել յիւր սէգ դէմս լուսափայլ ինչ ծրայիս ,
 Գաւնակաւոր զուգել հառաչս յեղյեղուկ ,
 Եւ իրերաց խառնել ըղջերմ արսասուֆ . . . :

Ո՞ւր քէ ծաղկանց իմ տեսարան անդ լինէր ,
 Եւ ապրէի նոցա ի բոյր կենսաբեր .
 Ո՞ւր փաղէի յանհունութեան մանուշակ ,
 Վարդ եւ շուշան , բիւր ծաղիկներ անուշակ ,
 Ի զարդարանս մահագունակ այն շիրմին
 Ուր մայրագոյր կայ մեր զարմին զանձն անգին .
 Ո՞ն , ես յայնժամ սիւ եւ գիշեր , միշտ արթուն ,
 Յեց մարմարին , դողդող . իբրեւ զըւարթուն ,
 Պիս' հրակէի յուզեալ սրտով , ի հառաչ ,
 Այդ-անկենդան եւ սուրբ հողին ընդ յառաջ . . . :

Պ Ա Ր Զ Ո Ւ Թ Ի Ն

Ի՞նչ եւ շրոյլ այդ զարդարանք
 Ու մեռելոց իբրեւ պատանք
 Ու ձգին սեղմէ պինդ յիւր ծոցին
 Վայելչագեղ ըզնո մարմին :

Միքէ կարծես դրուագ յոսկի
 Միայն գոհար կը յարգուի .
 Կամ քէ միայն յոսկի հարսն
 Ի շրջանակ փայլի նրկար :

Ոչ , ես ըզքեզ օր մը տեսայ
 Երբ պարտիզին մէջ շրջէիր
 Խրոխս , վրսան գեղոյդ վերայ ,
 Զրուարագին եւ ցրնծալիր :

Ո՞ն , դու այն օր , սիրուն օրիորդ .
 Կապոյտ հագած եւ նեղ լանջփոյ
 Գօտի դրած , եւ սիրայորդ ,
 Զրբնաղ էիր յանոյշ ծրայիս :

Այն կախարդիչ ո՞ր հրապոյր ,
 Եւ ո՞ր քեքեւ այն թոյլ ծալփեր ,

Որոց այն օր սիւք տայր համբոյր ,
Պրչոող աղջիկ դու պրննատէր :

Եթէ կ'ուզես որ երեւիս
Շան գեղեցիկ , ինչ փոյթ , զարմանք ,
Արդէն իսկ ես , ո՛վ անձկալիս .
Խիստ շատ ազան խիստ շատ տայ քանկ :

Ոչ , թէ կ'ուզես ալ աւելի
Լինել սիրուն եւ գեղանի ,
Լինել չբնաղ իբրեւ երկնից
Հրեհեակներ շրնորհալից ,

Ի՞նչ հարկ առ այդ , ո՛չ ապաքէն
Շոցա նրման կրնաս յանախ
Սուր կայծերով քո հրեղէն
Վառել բազում սրտեր խաղաղ . . . :

ՅՈՒՇԲ ԱՆՑԵԼՈՑՆ

Ա. Ա. Մ.

Երբոր ամպամած կենաց ի պայքար
Գիպի ձեզ յանախ անիծել զաշխարհ
Կամ ասել համայն կենաց հրապոյր ,
Յիշէ՛ք դուք բրնաւ զանցեալ քաղցրաբոյր :

Երբ աւուրք ի փոյթ անցնին դիւրասան ,
Եւ մարին հազար յոյսեր արծաթեայ ,
Յիշէ՛ք դուք բրնաւ քաղցրիկ վայրկեաններ
Ոյք անդարձ անցան քողեալ զինչ ըսուեր :

Գիշէ՛ք , դեռ մանակ էինք յուսալից ,
Ցաւոց եւ վրեժաց չէինք մասնակից ,
Մեր զուարթ գրիւղս վերայէն սրիւր
Անցած չէր երբեք կենաց ցուրտ սարսուռ :

Երջանիկ էինք , այնպէս չէ՛ , քո՛րք իմ ,
Որ կենաց իմոց եղայք մրտերիմ .
Երջանիկ էինք , ամէն ինչ զարուն ,
Մեր կեանքն ալ զարուն անցնէր հեռասուն :

Յիսէֆ բրնաւին այն հե՛տին ժամեր
 Զորս անցրնէինք ուսման ի նրւէր.
 Յիսէֆ գրական մեր խորհուրդն անբաւ
 Զորս յայտնէինք իրերաց անձկաւ:

Գիսէֆ, լինէինք գուշակ ապառնւոյն
 Եւ նրկարէինք զայն պերն, գոյնրզգոյն.
 Ո՛ր արդեօք դրբիք այն քոյրքեր գրուած
 Զերմաշերմ յուսով եւ ընդվայրայած.

Ինձ քաղցր է տեսնել զանոյշ յիշատակ
 Անդարձ անցելոյն ոյր հետս է հաշակ.
 Ասացէ՛ք, նո՛րք իմ, հւր եմ այն քոյրքեր
 Ուր խառնուած են խինդ եւ յոյս եւ սէր:

Քանզի երջանիկ քան ըզյիծասակ
 Զիք բրնաւ սրգոյ աւուրց մէջ համակ.
 Տըւէ՛ք զայն, տըւէ՛ք, կ'ուզեմ արդ յիշել
 Վաղանց մանկուբեան ըզսիս ոսկեթել:

Բայց ես կը յիշեմ զի յանախ գարնան
 Ուրախ եւ զրւարթ դէպ ի բուրասան
 Կամ դալարազարդ յայգիս, ի պարտէզ,
 Ոսնույինք մանուկ ի լայն ասպարէզ:

Որքան քաղցր էին այդ ժամեր վաղանց
 Որոց արդ մաշի իմ սիրս ի նախանձ.
 Երանի՛ հազար անցելոյն խաղաղ,
 Ոսկի անցելոյն, անցելոյն ծիծաղ:

Ո՞ն, հւր մրնացիք, սիրոյ գրգուանաց
 Ո՛վ հե՛տին ժամեր ի գորով հիւսուած.
 Ժամերու Աստուած ինչհն սուղ այլ տես.
 Ես, ո՞ն, սաւառնել կ'ուզեմ հոլաբէս,

Սաւառնել դէպ անդ ուր սիրս իմ մանուկ
 Զունէր ոչ երբեք զինչ խորհուրդ ծածուկ,
 Կամ անծանօթ էր արտասուք նրմայ,
 Եւ կեանքն սպառէն քրւէր զինչ ընծայ:

Գիսէֆ, սիրո՛ւն քորք, կոյսեր՝ ծաղկաւթի,
 Զոր զեղուն ի սէր քերց պէս սիրէի,
 Գիսէֆ որքանի կեանքն մեզ համար
 Քաղցրիկ կըքրւէր եւ զեղապայծառ:

Ա՞ն, ես երանի սամ այժմ անցելոյ,
 Եւ մքսօք ցանկամ քրուչել անդ ողջոյն.
 Ոսկի էր ներկայն, անցեալն է գոհար,
 Ես գոհարին եմ միայն սիրահար:

Զրմեան օր մ'եր, երկիրն էր սառած,
 Զիւրն բարդ ի բարդ տեղայր գետնամած.
 Ըսպիտակ էին հանուրք բովանդակ,
 Թոքվէր բզկիտուր լուսածղի հրեցակ :

Հրավառ մի շունչ խքացեալ սակայն
 Շիք առ շիք հոսեր ի ցուրտ պատհան.
 Տաք էր սենեկիկ. տաք էին սիրտք մեր.
 Փոքրիկ վառարան բոցով նարնասէր :

Յանկարծ խրնդագին, չը գիտեմ ո՞վ ի մենջ,
 Զեամբ բզբօսըրլոյ մեզ յայտնեց բզտենջ.
 Իսկոյն ոսնույինք մանկական ի իիճոյ :
 'Ի ի վոյք մեկնէինք կրտին հասապիճոյ.

Շուտով կազմէինք ձիւնագրնակներ.
 Տեղային նոքա հուսկ զըծոխրմբեր.
 Մըսէին ձեռներ, բայց մեք անտարբեր,
 Խաղայինք ընդ միտք ի հուր ջերմալիր :

Բայց, դո՛ւք, ո՛վ անոյշ իմ ետք սիրատուն,
 Դուք պարտաւեցեալ մարմնով դողդոջուն,
 Կը խուճապէիք մերձ առ վառարան
 Կեանք տալոյ համար ձեռացդ անկենդան :

Ես այդ զամենայն կը յիշեմ այժմիկ,
 Ուրպէս կը յիշեմ այն սիրուն ծաղիկ
 Զոր զուարթ խաղով մ'իճձ նուրբեցիք
 Զեր անուշաքոյր ձեռամբք գեղեցիկ :

Իսկ որքա՞ն անոյշ էին մանաւանդ
 Այն ամէն դէպքեր զորքս վառ ի խանդ
 Պատմէինք միմեանց կասակաց յորոհ
 Շուրջ վառարանին, ցրտէն զըլխիկոր :

Կը յիշէք եւ դուք, մրտերի՛մք սրտիս,
 Ժամանակս անցեալ զայս երանելիս,
 Զոր ես դեռ յիշեմ արտաւանց աչօք
 Եւ բոլոր սրտովս իմ վրճամորմօք :

ԵՔԷ ՏԱՅԻ ՔԵՉ

Եթէ սայի քեզ ծաղկանց մի պարտէզ
Ուր թելօփղ ոսկի ի լայն ասպարէզ
Զօրէիւր թրոշել ծաղկէ ի ծաղիկ,
Դարձեալ չես սար ինձ համբոյր մ'անուշիկ .
— Դարձեալ չեմ սար :

Եթէ սայի քեզ, ո՛վ մանուկ սիրուն,
Զաշխարհ համօրէն եւ երկինք անհուն,
Որ բոյր լինէին քեզ միտ հայրենիք,
Դարձեալ չես սար ինձ համբոյր մ'անուշիկ .
— Դարձեալ չեմ սար :

Եթէ սայի քեզ գոհար աղամանդ,
Կամ թէ ոսկեծոյլ ծով մը մանաւանդ,
Եւ կամ թէ թելեր երկնասրլաքիկ,
Դարձեալ չես սար ինձ համբոյր մ'անուշիկ .
— Դարձեալ չեմ սար :

Եթէ սայի քեզ մայրդ անուշակ,
Զոր սրգաս դու դեռ, ո՛վ ինձ հրեշտակ,
Սաս, թէ սայի քեզ մայրդ, ո՛վ աղջիկ,
Դարձեալ չես սար ինձ համբոյր մը փայտիկ :
— Այն ասէն միայն
Տամ քեզ զամենայն,
Տամ եւ մի համբոյր,
Համբոյր մրեկաբոյր :

ԱՂԶԻԿՆ ՈԳԵՎԱՐ

« Ինչպէս յուսալ բունն այս սեղոյն ազատութիւն .
« Այրի կիզու ձեռն իմ 'ւարագ հոսի արիւն :
« Կը սանջուիմ . . . : Իմ վիհակ չէ բարոք, աւանդ .
« Ճակատ կրքած, գաշկուռն յերկիր խոնարհ յանախ ,
« Տրտում սրխուր դուք երազէ՛ք իբր անմրտունչ ,
« Այլ լու լինի ինձ ձեր մրմունջ :

« Եւ թէ շրջեմ, թէ յիմ լանջից թեթել ինչ ձայն ,
« Արտուր յաշկուռն ժրպոյ փորձէ՛ք նիզ ընդունայն .
« Ուրախ կեղծէ՛ք . բայց ես լրսեմ զինչ խուլ հառաչ .
« Դառն ինչ խորհուրդ գայ հաշխուց ձեր ընդ յառաջ,
« Եւ փոքր իմ բոյր ի սես սիրուն մօրն արտասուաց ,
« Ողբայ սնարիս վերայ հակած :

« Այդ արտասուք զահեղ գաղտնիս ձեր ասացին .
« Ինձ մեռանէ՛լ . . . վա՛նդ իսկ շիջայ . . . ո՛հ, դրժուարին .
« Աստուած, մահու չի՛ք նողարել ի նիրանաց .
« Եւ ի՛նչ, գուցէ մի աուր մէջ՝ անշարժ, սառած . . . :
« Այսօր խորհուրդ, աշխարհ, հանհար եւ ապագայ ,
« Վաղիւ ոչինչ երբ գայ ապայ :

« Եւ շրջագգես՝ գոր կրէ՛ի յիմ հանդիսին՝
« Ի՛չ չակաւին նորոգ . հանգոյց դեռ պահեցին ,

« Կապուած յիմ գլուխ , ըզգոյն եւ ցոլն՝ այն յեղյեղուկ ,
 « Ոյց դիտէի իսլ հիացմամբ ըզփայլ եւ շուք .
 « Եւ ես , նրազ քան զայս շրդաւ կեցից հիւսկէն
 « Եւ քան ըզգոյզն այս ժապարէն :

« Ձիս խորակեաց շունչ մի որպէս շունկ ինչ սրկար .
 « Իսկ դուք , քորք իմ , ունիք գոյներ վարդանրկար
 « Պատանութեան եւ կենաց . ո՞ն , բախս ձեր վրսն .
 « Մինչ ես սրժգոյն եմ եւ սրկար , 'ւ աչքս է նրսն :
 « Ձիս ամեն ոք պիտի կարծէ ներմակ արձան ,
 « Ի զարդարանս յինչ գերեզման .

« Բայց եւ այնպէս հիանային ընդ իս շատեր .
 « Ամբոյս զինեւ գերդ մանկամարդ դրժխոյ պատեր ,
 « Եւ իմ նոր կար քրէր երկայն յոյժ ակաւիւն .
 « Ականք ոմանք զիմ կազմէին զարդ քանկագին
 « Եւ յիմ նակաս շողայր , իբրեւ քազ գեղեցիկ ,
 « Ձինչ ուրբեսասն ամաց ծաղիկ :

« Ձեզ առ յաւէս , քորք իմ , փայլուն ձեզ պայագայն .
 « Ամբոյսարար ձեզ կուսական հանոյս համայն ,
 « Ձեզ հուսկ պապ հարսանեկանն այս մասանի
 « Եւ կուսութեան քարմ այս պրտակ նարնչենի .
 « Իսկ ինձ , իբրեւ քոզ եւ լուղիկ հարսանեկան ,
 « Թո՞ղ ինձ մրնայ ներմակ պատան :

« Ձորձ սրգաւոր քարի մը սակ դրուած , եղունկ ,
 « Որ դիտապատ գագաղին մէջ ունի անձուկ
 « Շան ցրնորներ , երչանկութիւն շատ լաւ վաղանց .
 « Ձորձ՝ որ ծիւ ծիւ պատարի սակ երկրին նախանձ ,
 « Եւ զոր երբեք ոչ ամբառնան բարախք սրբի
 « Հարսանցելոյս մասաղաթի :

« Թիակնացեալ ես անըզայ ի դագաղին ,
 « Մենան . . . ո՞ն , ինչ , պիտի մեռնի՞մ . անհրնարի՞ն :
 « Երբ ունենայ ոք ընդ յառաջ լայն պայագայ ,
 « Երբ ցրնձալից սահին աւուրք , կեանք հեշտանայ ,
 « Ասան , երբոր ուրբեսասանց ունի գարուն ,
 « Ինչպէս մեռնիլ , մայր սիրատուն :

« Ձողջոյն բնութիւն դեռ վայելել կը փափաքիմ ,
 « Ըզբոյր ծաղկանց , քաղցրիկ մրմունչ շուրցն առուակին ,
 « Ձերկին կապոյս եւ ըզբոյնչիկ որ գեղգեղէ .
 « Ո՞ն , ես կ'ուզեմ , ապրել կ'ուզեմ բոլոր սրբէ ,
 « Արեգին մէջ տեսնել կենաց փայլ բոցավառ ,
 « Յոգրս շրնչել կեանքն անդադար . . . :

Վաղիւ , գանգակ յաղօքս կոչեր սխրագանգիւն :
 Ճրագք ընդ բնաւ փողփողէին լուսով սրմոյն ,
 Եւ սխրաձայն՝ քահանայներ՝ յար սրգակիր՝
 Մեռելոց գերդ նրազէին , մինչ ծրնարի
 Կուսան մրթին ընդ կամարօք , առ դագաղին ,
 Իբր քսուերներ կ'արսատուէին :

ԱՌ ՀԱՅՐՆ ԻՄ ՏԱՐԱԿԱՅ

Երբոր ընդոս զարթունմ յանկարծ ընդ այգուն ,
 Եւ շուրջ զինեւ ծաղիկ բուրէ եւ զարուն ,
 Ինչն վայրագ աս անդ յածին իմ աչեր ,
 Ինչն արդեօք զիմ սիրելիք չեմ տեսներ . . . :

Ի զնր Երթունքն իմ դողոջուն հրավառ ,
 Հանգունասիպ մեռեալ Երթանց բալկահար ,
 Կարդան մանկան սուրբ ի բարբառ խանդագին
 « Մայր իմ , հայր իմ » եւ անբռունց նրւադին :

Մայրս անողորմ ցուրտ հողին ամլ անկենդան
 Հանգչի , աւանդ , անխօս , ի բուն յախտեան ,
 Ի անմըխիբար վեցեակ որբոց սրգակիր
 Վրօտի մրմունջք յայեր դողան առաւիր . . . :

Իսկ հայրն ուր է , հայր որ մրնայ միայնակ
 Վեցեակ որբոցս իբրեւ ըսփոփ երկնառաք .
 Է՞ր նա այդպէս կայ միտք բախտին ի յերե ,
 Վառեալ ի սերն իւր զաւակաց դեռադեռ .

Անապասաց ընդ ծրխաշունչ հուր աւազ .
 Է՞ր նա յածի , եւ միտք յածի զերդ երազ
 Արդե՞ծխ խառնել ցանկայ զիւր սիրսն ի մորմոք
 Ընդ տապանեղձ կիզիչ այերս հրաբորբոք .

Կամ թէ , անխոնջ , յանապատէ յանապաս
 Յար բափառի եւ մոլորի , յուսահաս ,
 Գրսնել երբեք խաւարաւած իւր սրտին
 Մեծն այն ըսփոփ՝ ըզմոռացումն ինչ ցրտին . . . :

ԻՄ ՅԱՒԸ

Զիս ոչ երբեք ակնարկ մը բոց,
Ակնարկ սիրոյ կամ վրէժակոծ,
Շանքահարեց անեղ ի բունդ,
Եւ իմ հոգւոյն բացաւ զանդունդ,
Անդունդ անյասակ
Մորմոճով անյագ :

Եւ կամ թէ ոչ անոյժ ծրպիս
Եւ կամ հայեաց գեղափրքիք
Խոցեց զիմ սիրս աղելտրով,
Եւ բացաւ զայն, անհուն մի ծով,
Ծով մը մըրբրկած
Ի Երբունջ ալեաց :

Եւ մանաւանդ ունայն կենաց
Անսանելի դառն խաղաց
Զէ որ սեւցոյց իմ մուք հոգիին,
Ամպով ծածկեց հոգւոյս զերկիին,
Երկին անսահման
Ամպոց ովկէան .

Եւ կամ չըսու զիս շանքահար
Թունաւորիչ հեճիճն նեճար,
Այլ մի միայն, դողամ, աւանդ,
Մահահոս միայն սեւ մի դագաղ,

Գագաղ սրգաւոր
Մահուան ցուրս որոր . . . :

Տ Գ Ե Ղ Ն

Ի զմէր, օրիորդ, նոխ մի հագուս
Մեճաքսաթել, նիւրով հարուս,
Կուզես հագնիլ, վերջին քեզ յոյս,
Մարած հոգւոյդ վերջին մի լոյս :

Բայց չէս գիտեր, դըժբախտ աղջիկ,
Որ հագուսով մարդ գեղեցիկ
Եթէ լինէր, խիստ շատ դիւրին
Գործ մ'էր անուէտ, բայց ետնգ սին :

Տէս, թէ կրնաս, զոր օրինակ,
Գէմբոյ ծածկել, ոչ ըզմասակ,
Թերեւս յայնժամ . . . Է՛հ, բան մ'արժես,
Երբոր երթաս պարսմանդէս :

ԿՈՅՍՆ ԱՌ ՊԱՏՈՒՀԱՆԻՆ

Երբ գիշերի ձեռն ի ծրնօս պատուհանիդ յառաջ նրսած,
 Խօլ հիացմամբ դիտես անդէն զերկին զերկիր խաւարամած
 Եւ հառաչես երբեմնակի որպէս հանուրց սաս հառաչել,
 Եւ երազուն խորհիս խոկաս ըզգայալիր եւ հրմայեալ,
 Որպէս յաւէ՛ճ սիւ եւ գիշեր բրնաւ ի քեզ խորհին ան-

յոյս,
 Անպոց յեկոյս լուսնակըն բո՛ղ գրնայ բաֆշել աներե-
 ւոյք,
 Եւ ասեղաց բոյլք պըլպըլուն բո՛ղ շիջանին քո հայ-
 ո՛ւ ածով:

Երբ ընդ այգուն, ո՛վ կոյս չըփնաղ, հրեշտակաց բրէն
 զարբնուս,
 Եւ ըզգեցած մարգարայեռ ձորձ մեծառուք ձիւնասպի-
 սակ,
 Պատուհանիդ գաս ընդ յառաջ հառագայքել խրոխտա-
 պանծ,

Ունէլով քեզ՝ ի վառարան՝ լանջք ըսպիտակ լուսաբաղանք,
 Եւ բոց վարսերդ մեհաբաբել՝ հրրացայտ հառագայքունք,
 Յայնժամ միայն ակնածանօք ես մրմրնջեմ ժրմայից
 «Առաւօճ է. եւ արեգակ ոսկի ծագի ընդ հորիզօն » :

ՄԱՆԿԻԿՆ Ի ՔՈՒՆ

Գարնան մի օր զեղազրւարք,
 Երբ մանուշակ, շուշան եւ վարդ
 Կը սրփռէին իւրեանց ըզբոյր,
 Հոգիս վառէր նոցա ի բոյր:

Վրժժի, սրգոյ, յիշատակաց
 Եւ խորհրդոց ինչ զխրագգած
 Սիրս իմ յերեւ եւ տարուբեր՝
 Գառըն յուզմամբ մը կ'որորուէր :

Հանգչել գացի յիմ անկողին,
 Հանգրստարանն այն մարդկային,
 Ուր մարդ այսօր նրնջէ սակաւ,
 Ուր մարդ վաղիւ նրնջէ անբաւ :

Բայց անդէն իսկ յանկարծ տեսայ
 Մի տեսարան հոգեհրմայ .
 Հանգիտս նրնջէր մանուկ մ'անբիծ,
 Թեւատարած, շրնորհալից :

Նա մարմնեղէն չէր արարած ,
 Չաչացն ըզբիբ յերկինս յառած
 Յար իւր աչկունք որոնէին
 Հրեւեակաց հոյլն ընդ երկին :

Եւ ինքն արդէն էր հրեւեակ .
 Ո՞րք ըզգայր բոյր անուշակ
 Այդ մանկիկին սիրանբէր ,
 Սրտին խորէն կը հրմայուէր :

Նա կը նրնջէր անփոյր , հանդարտ ,
 Եւ իւր ի դէմս ժրպիտ զըւարթ
 Եւ լոյս պայծառ եւ անմրոայլ
 Կը փողփողէր յար սիրափայլ :

Կացի հանդէպ այդ պատկերին .
 Ո՞ր ընծայէր տեսիլ հեւտին .
 Կացի արբժիւ յի հիացմամբ
 Գիտէլ զայդ գեղ սուրբ եւ անամպ .

Ըզնա դիտէլ կոյսն անարատ ,
 Իմոյս սրտին ըզնարագատ .
 Քանզի եոյր իմ էր նա , աւանդ ,
 Շրնորհօք յի , այնքան չըմնաղ :

Կեցայ յուզեալ եւ անըզգայ .
 Յոլոր ոլոր վարսից վերայ
 Եւ իւր դիմաց ձիւնասպիտակ
 Ոսկեայ ցայտէր ցոլս արեգակ :

Եւ արբեցի շիբ մ'արսատուք ,
 Քանզի , ափսոս , որք էր ի սուգ .
 Մայր նա չուներ , եւ առաց մօր
 Մանկան համար չըկայ օրօր :

Դու կը նրնջես , եոյր սիրատուն ,
 Եւ կը դիտեմ դեռ ըզմայլուն
 Ըզգեզ , անմեղ սուրբ հրեւեակ ,
 Լուսածրպիտ , վարդապարակ :

Լ Ճ Ա Կ

Գարնան հանդարտ
 Եւ գեղազուարթ
 Օր մը երբ վարդ
 Կազմէր ըզզարդ
 Իմ հիացման ,
 Եւ յանսահման
 Խոկմանց ի սոյզ
 Եւ վառ ի յոյս ,
 Առ լրնակի
 Մը դիտէի
 Հոգւոյս խորէն
 Ըզհամօրէն
 Գիւթս , հրապոյր
 Գարնանաբոյր ,
 Յանկարծ ո՛ր կոյս ,
 Շողօղ ի լոյս ,
 Գեղափրփրի
 Եւ ի ժրպիտ
 Տրտմաբախիծ ,
 Շրնորհալից ,
 Կրէտս փայլիւք ,
 Մինչ մեղմ ինչ սիւք

Ճակասն յանբիծ
 Ճօնէր վարսից
 Չոսկեայ քելեր
 Գանգրահեր ,
 Յառաջացաւ
 Տակաւ տակաւ
 Դէպ յիս՝ ապշած
 Ընդ իւր հայուած
 Եւ հիացմամբ
 Գեղոյն անամպ
 Յուզեալ հոգւով
 Եւ ի խրոնով :
 Չեղդ երկնառափ
 Ի՛մ հրեւտակ ,
 Բարձրահասակ
 Եւ հեւարձակ,
 Քայլէր հրպարտ
 Այլ միտս հանդարտ ,
 Չեռամբ բրունած
 Ըզձայր հիւսուած
 Իւր դենչակին ,
 Առ լրնակին ,

Ուր ես կայի ,
 Եւ իմ հոգի
 Բամներ զիւր ցաւ
 Դառն եւ անբաւ
 Ընդ մեղմասան
 Չուրս արծաթեայ
 Այդ լրնակին ,
 Ուր անձկագին
 Մրտնա հառաչ
 Եւ իւր կարկաչ
 Կը խառնըւէր
 Սիրանըւէր :
 Եւ նա եկաւ
 Սրտագրբաւ
 Յիւր հրապոյր
 Եւ փողօր բոյր ,
 Հայել ընդ ջուր ,
 Վրնիտ , մաքուր ,
 Եւ հիանալ
 Ի վայր հակեալ
 Ընդ իւր պատկեր ,
 Եւ ոսկեհեր
 Վարսի իւր ցիրցան
 Ի՛րաքեան
 Եկին ալեաց
 Մեղմասարած

Չուզել անդէն ,
 Եւ հրեղէն
 Ի պրղպրջակ
 Գոգցես՝ լրնակ
 Աւել այդ սուրբ
 Վարսիւք եւ ջուրբ :
 Աշկունքն իսկոյն
 Երկնիցն ի գոյն ,
 Չինչ կապուտակ
 Երկնից գունակ ,
 Ի լրնակէն
 Յիս սեւեռէն
 Չիւրեանց հայուած
 Սուր ի սրլաց .
 Ես սարսափի՛մ . . .
 Ո՛վ Աստուած իմ ,
 Մարդ սարսափի՛ն
 Երբ գեղանի
 Ո՛ր իւր յառաջ
 Սրփռէ հանանչ .
 Ես սարսրամ
 Ի դող սարսամ .
 Քանզի , աւանդ ,
 Սիրս ի բաբախ
 Ի յոյզ ալեաց
 Եւ անձկայրեաց

Յուսոյ լուսով
 եւ ի վրդով
 ճօճի յերեւ
 եւ ըզգայ սէր —
 եւ ըզգայ սէր .
 Այ վաստրուէր
 Կայծօք հրեղէն
 եւ անօրէն
 Ռոք . ի մարմն
 Հրաբորբոք ,
 Հիւծեն մառն
 Սրբեր ամէն :
 Սիրս արեծուփ
 Ալեաց ի ծուփ ,
 Վառէր ի հուր ,
 եւ , անձնասուր
 Քիւր ըզգացմանց
 Իւր սիրախանձ
 Կր սառապէր
 Սիրանուէր :
 Բայց ես՝ ապեած
 Հրոյ ի խանձ ,
 Վասոյժ սփար
 եւ կամ յիմար ,
 Անտարժ կայի ,
 Գաղսագողի

Մերք դիտելով
 Ձիւր գեղոյն ծով ,
 Մերք ըզլանջից
 Շրմարհալից
 Ըզհրապոյր
 Ի քաղցր բոյր
 Ձինջ ըսպիսակ
 եւ անուշակ ,
 եւ մերք հազիւ ,
 Այն ալ անիւ ,
 Աչկուենս ի վեր
 Աչաց դիպէր
 Հոգեքափանց ,
 Խորոխսապանձ ,
 Որ զիս սասէր
 Ի կարեղէր
 Հայեաց անգութ
 Սուր եւ անհոյք :
 եւ ըզգայի
 Յիմում մարմնի
 Շրջել սարսուռ
 եւ յանկարծ հուր ,
 Երբոր այդ կոյս
 Փայլուն ի լոյս
 Յիս սրլացաւ
 եւ անձկանաւ

Կորզեց համբոյր ,
 Շրքանցն ի բոյր
 Այրելով զիս ,
 Հէք եղկելիս ,
 եւ ի գորով
 Մրմնջելով
 « Սիրեմ ըզբեզ » ,
 Ոյր աղեկէզ
 եւ հոգեունջ
 Գաղցրիկ մրմունջ
 Գրնաց , աւանդ ,
 Ձիւմ սիր նրաղ
 Ծածկել ի լոյս ,
 Վառել ի յոյս . . . :

Այլ հւր նա , հւր
 Չոքաւ այդ հուր
 Որ պան մ'առաչ
 Խրլեց հառաչ
 Սրբիս խորէն
 Անգրթօրէն .
 Ո՞ր նա քրուա ,
 Ո՞ր դիմագրաւ

Գրնաց ի շապ ,
 եւ ի սազնապ
 Թողոց անդէն
 Հոգիս ամէն՝
 Եթերային
 եւ անհրնին
 Այդ հրեշտակ
 Ասուածառաք . . . :
 Ահ , նա գրնաց ,
 Այլ սրխազգեաց
 Իմ սիրեն ի սուգ
 Վառ ի պատու .
 Գանգի պակեր
 Իմ մրքասուեր
 Գրկեց հեշին
 եւ անձկագին
 Ըզլուսաներ
 Կուսոյն պակեր
 Սուրբ եւ անգին ,
 Աս լրնակին ,
 Ի ջուրս վրնիս ,
 Ականակիս . . . :

Մ Ո Ւ Ր Ա Ց Ի Կ Ն

Տեսէ՛ք, կը դողամ, կը սառիմ մարմնով,
Ցուրս հով մը դեմքիս կը փրչէ զով զով .
Ցուրս է, եւ կըրգամ որ մօտ է իմ մահ,
Սրբեր ինչո՞ւ եմ անգուրք եւ ազան :

Ողորմեցէ՛ք ինձ . անօթի մեռնիմ .
Ազատեցէ՛ք զիս մահէն յիսերիմ .
Միքէ՛ յանցանք մ'էր լինել կոյր աչօք՝
Որ անպատասխար մընացի անոք :

Ինձ՝ գրնա՛ ըսին, մուրացիկ եղի՛ր,
Պէ՛տ ամէն սիրս մընաց ինձ անկարեկիր .
Ա՛հ, չը գիտեմ թէ արդեօք յանցանք մ'էր
Որ ծընայ յաշխարհ, անիծեալ գիշեր :

Աւօտէն ցերեկ, երեկէն ցաւօտ,
Ի զո՛ւր կը ցանկամ ակնարկ մը գրքոտ
Քաղել, եղբւ՛կ ինձ, դեմքի մը վերայ .
Աշխարհ անգուրք է, սրբեր անըրգայ :

Բայց ան չունիմ յոյս, այո՛, քրուառ մ'եմ .
Անէ՛ծք կը կարդամ դրժխեմ բախիս դեմ .
Շան էր, ինձ շատ էր գրքոյ զինչ հայուած,
Բայց քարէ շինուած ոչ մի սիրս ըզգաց :

Գեռ ձիւն կը տեղայ . կը սառիմ ի սառ .
Անիծեալ լինի բովանդակ աշխարհ .
Շունչըս կըսպառի, մեռնիմ նահատակ,
Անիծեալ լինի աշխարհ բովանդակ :

ԽՈՂԵՐՈՒՍ ՀԱՅԵԼԻՆ

Գրականուրբիւնն կը սիրե՞ս . — Գրականութիւնն ոչ միայն կը սիրեմ, այլ՝ եթէ կայ աւելի բառ մը՝ կը պաշտեմ իսկ . մարդ գրականութեան հեշտալից ամպուռազով եւ նեքտարով կարծես կը մոռնայ մարմնական եւ հոգեկան ցաւերն . հո՛ն մարդուս միտքն կ'ազնուանայ եւ սիրտն մեծաթուիչ կը վերանայ . գրիչն՝ իմ վրաս չափելով՝ կենաց մականն կը կոչեմ, քանզի պահ մը կը մտածեմ եւ կ'ըսեմ ինքնովին թէ՛ առանց գրչին ինչպէ՛ս՝ պիտի կարենայի ապրել, եւ կ'օրհնեմ զգրիչ, այն սուրբ գործին, որ երկնապարգեւ շնորհ մ'է, եւ առանց որոյ մարդ պիտի ապրէր անծանօթ, եւ մտքերն պիտի լինէին միշտ վայրենի :

Ո՞ր ընկերուրբեկնն կ'սխորժիս . — Գրական ահու մըներէն ամենէն աւելի կ'սխորժիմ . հո՛ն մարդ կ'ուսանի եւ կը զարգանայ մտք . կ'ատեմ սակայն զայնս որք մուտ կը գտնեն

այդ ախմբոց մէջ իւրեանց գիտցածն եւ չգիտցածն ի վաճառ հանելու համար :

Ո՞ր տեսակ խօսակցութիւնն կը սիրես . — Ամենէն աւելի լուսթիւնն կը սիրեմ . մարդ ինչե՛ր չըսեր բան մը չըսելով հանդերձ . լուսթիւնն շատ անգամ կը խօսի զոր ինչ բերանն անկարող լինի խօսել . աչերն՝ լուսթեան մէջ՝ բերանէն աւելի աղդեցիկ եւ ճշդիւ կրնան սրտին զգացմանց արձագանգն լինել . կին գրագէտ մ'արդարեւ ըսած է՝ « Ի՛նչ պերճախօս լեզու մ'է լուսթիւնն » :

Գիւնաց վրայ ո՞ր գոյնն կ'ընտրես . — Տըխրարոյր գունատութիւն մը, խէական ըզգացմանց անոյշ դրոշմն :

Գրականուրբեան ո՞ր ճիւղն կ'ընտրես . — Բանաստեղծութիւնն, սրտին լեզուն, հոգւոյ արձագանգն . բնութիւնն բանաստեղծութեան վրայ չափուած է . կեանքն բանաստեղծական հիւլէներու գիրկընդխառնում մ'է . մարդ ամէն տարիքի մէջ բանաստեղծ է, բնածին բանաստեղծ . սէրը բանաստեղծութիւնն իսկ է, չը կայ տարիք մ'որ սիրող չը լինի . մարդ

կը ծնի սէրն ունենալով իւր սրտին մէջ, կը մեռնի սէրն ունենալով իւր սրտին մէջ. բանաստեղծ է նա, բանաստեղծ կը ծնի, եւ կը մեռնի բանաստեղծ. կեանքն արդէն անմեկնելի բանաստեղծութիւն մ'է :

Երեք վիճակաց գո՞րն կը նախընտրես. — Գրագէտ մ'ըսած է « յեանագոյնն կամ գերագոյնն ». ես կը չափաւորեմ այդ խօսքն եւ կ'ըսեմ « միջակն ». ամէն բանի մէջ — ընդհանրապէս — միջակն է զոր կ'ընտրեմ. ոչ շատ բարի լինել կ'ուզեմ եւ ոչ ալ քիչ. ազքատ լինել այնչափ չեմ ցանկար որքան հարուստ լինել, բայց եւ այնպէս եթէ հարուստ եղած լինիմ չեմ ցանկար ազքատ լինել :

Ո՞յք եւն ամեկեկ խարոզ երեւոյթք. — Հարսանեկան պսակն եւ կղերական վերարկուն :

Ծե՞ր երջանիկ քե ոչ երիտասարդ երջանիկ շիւնեղ կ'ուզես. — Բնական բան է զի երիտասարդ երջանիկ կ'ուզեմ լինել, ըստ որում ինձ կը թուի թէ պէտք չէ որ ապրիմ երբ ծեր լինիմ. եւ նոյն իսկ եթէ ապրիմ, ո՞չ ապաքէն չը կայ երջանկագոյն քան երա-

նիկ յիշատակ մը դառնաղէտ աւուրց մէջ դըժբախտութեան :

Ո՞ր վիպասունն կը սիրես. — Մանաւանդ Տիւման, անապառ գանձ, անխմանալի հանձար, որ կըստեղծէ, գարձեալ եւ միշտ կըստեղծէ :

Ո՞ր քաւերաբանն կը սիրես. — Շէյքսպիրէն վերջ միայն Հերնանիին հեղինակն. Շէյքսպիր անզուգական է իւր սեւին մէջ. նորա մտաց սահմանն անբաւ է, նորա հանձարն կ'ընդգրկէ տիեզերք մը, նորա հոգին կը հմայէ եւ կը գինովցնէ հոգիներ. նա շունչ մ'է աստուածային, կենաց եւ իտէալին անարատ պատկերն, մարդկային սրտերու հարազատ հայելին է :

Իսկ ո՞վ է հայ քաւաստեղծն եւ վիպասունն զոր կը սիրես. — Առաջինն Ալիշանն է իւր մեծ գործերուն մէջ, յորս անզուգական է. նա ծեր է, բայց կը գրէ. Հիւկոյի նման մեծ մարդոց մտքերն երբեք չեն գիտեր ծերանալ : Երկրորդն ո՞վ լինէր եթէ ոչ Ր. որ ազգին պանծալի գրագէտն է. ո՞վ զայն կարդաց, չը

խանդավառեցաւ . ո՞վ զայն կարգաց եւ չը բորբոքեցաւ :

Բնութեան ո՞ր առանձնաշնորհողներն կը սիրես . — Ո՛չ Ժուժանաի գետն՝ որոյ ջուրց մէջ մարդ կ'երիտասարդանայ , ո՛չ Ժիժէզի թալիզմանն՝ որոյ ոսկի մատանին աներեւոյթ կ'ընէ զնա որ կը կրէ զայն , ո՛չ դժոխոց Սթիքսն՝ որոյ յատկութիւնն է անվիրաւորելի ընել զայն որ կը լուացուի իւր ջուրց մէջ , ոչ իսկ Փաքտօի գետն՝ որ ոսկեղէն տախտակներ կը հոսի — այլ Լէթէն . քանզի ի՛նչ հեշտին քան կեանքն ի մոռացօնս անցելոյն եւ ներկային , ի մոռացօնս անձին եւ կենաց :

Ո՞ր աջներն կը սիրես . — Այն աչերը որ երկնից գոյնն ունին , ջինջ եւ թափանցիկ կապոյտ մը . կապոյտ աչքն անարատ սրտի հայելին , հոգւոյ կենդանի պատուհանիկն է . կապո՛յտը , միշտ կապոյտը , այնքան բոցավառ որքան կախարդիչ :

Ո՞ր ազգիկն գրականութիւնն կը սիրես . — Հարկաւ Ֆրանսական գրականութիւն որ իւր արամադրութեան ներքեւ ունի գրանուէր

զօրաց անթիւ բանակ մը , որք յաղթական կը փառազարդեն դրականութեան հորիզօնն իրբեւ աստղեր անհամար :

Ո՞ր ղեզոււն կը սիրես . — Ամենէն աւելի մայրենի լեզուս , կամ աւելի ճիշդն խօսելով կը սիրեմ այն չքնաղ լեզուն զոր նախահարքս կը խօսէին . ի՛նչ հարուստ եւ քաղցրալուր , այլ մանաւանդ որքա՛ն կանոնաւոր եւ հարազատ քան այն լեզուն զոր կը խօսէր Մեսրոպ , զոր կը խօսէր Եզնիկ :

Իսկ ո՞ր ղեզոււն կը գտնես ամենեկն ներդաշնակն . — Իտալացւոց լեզուն , ի՛նչ ըսեմ , թռչնոց լեզու՞ն թէ հրեշտակաց լեզուն , ո՛չ , ճիշդ է զի ըսած են «նա սիրոյ մեղեդին է» :

Ձի՞նչ բան կը սիրես . — Կը սիրեմ ի՛նչ որ ճշմարիտ է , բարի եւ գեղեցիկ , եւ մանաւանդ գեղեցիկ :

Ի՞նչ բանն կը խորշիս . — Երեք բաներէ կը խորշիմ . — այն ատելի մարդէն՝ որ քսակներն անզգամ մետաղներով կը ընու , իսկ սիրտն՝ փշերով . այն մարդէն՝ որոյ գլուխն թափուր է , իսկ բերանն՝ լեցուն . մանաւանդ

կը խորշիմ՝ այն անմիա արարածէն որոյ գըլ-
խուն մէջ վատ խորհուրդներ կը յուզուին ,
որոյ սրտին արիւնն սեւցած է , եւ որոյ շըր-
թանց վերայ ոսկի բառեր միայն կը յածին :
Կը հասկնաք անշուշտ . առաջինն՝ հարուստն
է , բայց ագահ եւ անսիրտ հարուստն , երկ-
րորդն՝ յաւակնոտ տղէտն է որ կը նկրտի ծա-
խել ինչ որ չունի , եւ երրորդն՝ ամենէն
սոսկալին՝ կեղծաւոր շողքորթն է որ աւելի
թունաւոր է քան իժն եւ աւելի խոտելի քան
սատանայն :

Ի՞նչ բան սրբագան ե՛ք հարւար . —
Մօրս յիշատակն . . . :

Ի՞նչ ազգի կ'որդեիր ծնած յիմեղ . —
Հայ . . . :

Կը սիրե՞ս փառքն . — Ի ծննդէ փառա-
սէր եմ . ո՞վ արդէն չը սիրեր փառքն , այն
ոսկեհուռ ոգին որոյ ծնունդն զոյգ է ընդ
մարդոյն . փառասէր եղած չլինելու համար
մի միայն միջոց կայ — ծնած չլինել . եւ ար-
դարեւ չըկայ մարդ որ առաւել կամ նուազ
չը սիրէ զփառս . ինչ որ կը գործէ նա՛ գէթ

դոյզն քանակաւ փառասիրական ոգւով կը
գործէ : Փառքն մարդկան ոսկեծոյլ երազնե-
րու իրականացումն , դրախտէն բարոյական
աշխարհին մէջ նետուած խաբեպատիր ցնորք
մ'է , որ իւր թեւերուն վրայ ի հեշտութիւնս
կ'առաջնորդէ զայն ում արժանի կը դատէ
իւր մրցանակն . ըստ այսմ , ամէն ոք որ կեայ՝
փառասէր է : Մարդ կը մեռնի , բայց փառքն
կ'ապրի կեանքէն զինի եւս : Տարաբախտն ժիւ-
պէս փառաց համար , փառաց սիրովն եւ հրովն
մեռաւ , եւ իւր վերջին խօսքն եղեւ — փա՛ռք :

Ո՞ր գոյներն կը սիրես . — Կապոյտ եւ
կարմիր գոյներն , առաւել քան զամենայն .
երկոքին ի միասին — կապոյտն եւ կարմիր —
սիրոյ դրօշն կը կազմեն . մին — կապոյտն —
սրբութիւն , միւսն — կարմիրն — ցանկու-
թիւնն է :

Ենթադրեմք թէ կը մեռնիս , ո՞ւր կը կտա-
կես խոհերդ . — Իտէա՛լին :

Ո՞ւր կը կտակես արձատուդ . — Շիրմի
մը՝ ուր հոգի մը կայ որ մթաստուեր ուռ-
ուականս է . . . :

Ո՞ւմ կը կտակես երեւակայնութիւնիդ . —
Իրական մտքի մը :

Ո՞ւմ կը կտակես Տխուր վայրկեաններդ . —
Ոչ ումք կենդանի էութեան . տխուր վայր-
կեաններս ինձ հետ կը տանիմ, հողին կը
կտակեմ :

Ո՞ւմ կը կտակես յոյսերդ . — Ո՞ւմ թողում
յոյսերս, որք այսքան շուտ կը մարին . թո՛ղ
վազանցուկ յոյսերս գերեզմանիս ցուրտ մար-
մարին վրայ սաւառնին :

Ո՞ւմ կը կտակես երախտագիտութիւնդ . —
Առ վարժարանն իմ, զոր յանչափս կը յարգեմ :

Ո՞ւմ կը կտակես քնիծաղդ . — Քնիծաղս
եւ հեգնական հայուածս այնմ՝ որ նպատա-
կաւոր բարեկամութիւն կ'ուզէ հաստատել
ինձ հետ :

Ո՞ւմ կը կտակես սիրոյդ . — Բոլոր սիրե-
ցելոցս :

Ո՞ւմ կը կտակես ժպիտդ . — Անցնի՛նք . . . :

Ի՞նչ մահուանք կ'ուզեիր մեռնել . — Ու-
րախ զուարթ աղջիկ մը մի միայն յանկար-
ծական մահուամբ ուզած է մեռնել, ես կ'ու-

զեմ մեռնելէս վերջ՝ կրե՛լ, վերջապէ՛ս . . . :

Ո՞ր ծաղիկներն կը սիրես . — Միօզողի-
սըն որ կը մրմնջէ «գիս մի՛ մուանար», բան-
սէն «որ յիշէ զիս» կ'ըսէ հեզութեամբ, եւ
վարդն որ շատ մը բաներ կը հծծէ սրտին :

Ամենեկն աւելի որո՞ւմ կ'արգասիս . —
Տարբարախ հոգւոյ մը :

Ո՞ր տեսակ ողջոյնն կը սիրես . — Զայդ-
ճշմարտիւ չեմ կարող խոստովանիլ առ այժմ,
ուրիշ առթիւ . . . :

Եթէ ոգի մ'ասե՛ր քեզ «խնորհ յիկե՛ն ի՛նչ
որ կ'ուզես» զի՞նչ կը խնորհիր . — Հանճա՛ր . . . :
Զի՞նչ բան ակնածանօ՞ք կը պաշտես . — Այն
անձնուէր եւ վսեմ ոգին զոր բարեկամու-
թիւն կը կոչեն եւ, առանց որոյ կեանքն ի ս-
պառ դառնութեանց ճաշակ մը պիտի լինէր,
եւ զոր ոչինչ մեղք պիտի կարենայր ամբիւ
սակաւ ինչ :

Զի՞նչ բան կ'ասես . — Ռամի՛կը . կ'ա-
տեմ եւ այն որ չունի ազնիւ զգացումներ,
վերջապէս այն որ չունի վեհանձն ոգի :

ՄԱՀ ՍՈՎՐԱՏԱՅ

Որպէս շուտան ի ջուրց վերայ, եւ գոր կրփէ քիակն ի վայր,
Գրուիս նորա քոյլ մեղկութեամբ ի կուրծքս իւր կորանայր.
Արեւանունք նորա գոր մահ կիսով եւեք չափ փակեաց,
Անկեալ անդրէն խաղաղիկ ի վերայ խոնջ նորա աչաց,
Թրէին, որպէս երբեմն, իւրեանց քաֆուն ընդ նովանեալ,
Անփոփիլ ի լրուրեան կամ յերագել խոկուն բընաւ.
Եւ բանն, ըմբռնեալ յանկարծ ի քրուիչ իւր յեօին,
Ի կիսաբաց շրթանց վերայ, աւանդ, յածէր սակաւին,
Եւ ի նորա դիմաց վերայ որ այծի էին անկենդան,
Ծաղկեալ ծաւալէր գոզցես ծրպիս յաւերժական.
Եւ ձեռք նորա, կարկառեալք, որպէս եւ միտս սովորն էր,
Ցուցանէին դեռ գերկին ի յամբարցեալ իւր մասն ի վեր:

Լաւարքին

ԱՌ ԱՇԽՈՅԺ ԱՂՋԻԿՆ

(որ մասնաւոր փերքուած մը խնդրեց յիկեմ)

Oh! ne vous hâtez point de
mûrir vos pensées!

V. Hugo

Դու խնդրեցիր փայլքը շեշտով մանկական
Որ նուիրեմ մի փերքուած փոյգ անուան.
Ա՛ն, զինչ կարծես, ըզմանկութիւն հեշատուն
Ես չեմ կարող երգել, աւանդ, զուարթուն:

Ձի թէ մուսայն նորա ըզեր յիմ սրտին,
Եւ յիմ հոգւոյն եղ ըզմեհտար սուրբ հեշին,
Սակայն եւ ոչ սրտս զրշին իմ անգոր
Ձոյժն ի յածել զանձն իմ նորա մեղմ յորտ:

Քայց եւ այնպէս լըցեալ ի յոյգ, ի նախանձ,
Կարեմ գոչել ցուրտ շեշտով մ'այլ սիրախանձ,
« Երանի՛ քեզ, մանուկ, ծաղիկ փայլաբոյր,
« Երանի՛ քեզ զի մօր ծրծես լ'ստմբոյր »:

Պարզ եւ լրասակ է մրթնորս քոյ կենաց
 եւ քոյդ երկին ոչ երբեք է ամպամած,
 Բայց գիտցիր քէ օր մի եւ գայ անյապաղ,
 Ուր հորիզոնդ պայծառ՝ լինի մրթնեալ:

Այն դուռ որում դու մերձենալ երագես
 Հեռ երեւոյր՝ ու ունի սիրուն տեսարան,
 Բայց գիտցիր քէ վրասաց ցաւոց աղեկէզ
 Նա սուկալի է մի դրժնիկ սապարէզ:

Պարտիզին մէջ կայտէ՛ ուրախ եւ զրւարթ,
 Ծաղիկ քաղէ՛, փունջեր շինէ՛, միտ հանդարտ .
 Մ'ասեր բրնաւ քէ զինչ են կեանք, զի՞նչ աշխարհ,
 Եւ մանկութեան քերքէ՛ անփոյթ սուրբ ըզբնար:

ՄԱՀ ՄԱՆԿԻԿԻՆ

(Վարսէնորդիս)

~~~~~

Ի՞նչ, ալ չըկնս դու, աղջիկդ անմրմունջ,
 Ի՞նչ, ալ չէս շքնչեր հո՛ն ուր առախ տունչ .
 Սիլվիան, ափսո՛ս, անոյ՛ց Սիլվիա,
 Ջարթի՛ր, է՛լ կանգնէ, քո՛ղ մայրդ չըլայ:

Դու որ, կուսագեղ ո՛վ մանկիկ սիրուն,
 Արեգակին հետ զարթած աւօտուն
 « Մայր, մայր » հրժժէիր աչերուդ հրրով,
 Ի՞նչ, սլ չըկնս դու, նրնջես անխրոով:

Դու՛ որ երբ գիշեր ծաւալէր մրթին,
 Ո՛վ դու հրեհեհակ փափկիկ անբնին,
 Ջեններդ երկարած մօրդ վրզին փարած
 Ողջոյն կուսայիր սիրով ձեռնամած,

Ինչպէ՛ս մարեցար վայրկենի մը մէջ,
 Ինչո՛ւ մարեցաւ կենացդ հուրն անշէջ .
 Միքէ՛ դեռ մանուկ՝ ասեցիր զերկիր,
 Միքէ՛ զրւարթնոց կենոնց ցանկացիր:

Ա՛հ, զարթիր բրնէդ, եւ աչերդ բաց,
 Այն կապոյտ աչեր որոց ի հայտաց

Սուգէիր անդէն մեր հոգւոց ի խոր,
Ուպէս ի լրնակ կոյս մը գրլիսկոր:

Սիլվիան, ես եմ, էս ում ծրպսէիր
Սյնման նագանօօօ էւ շընոհալիր,
Արքընցիւր կ'ըսեմ, ծրպսէ՛ անյապաղ,
Մայրդ դեռ նրնչէ ի քուն անխաղաղ:

Եւ անն կէցած քու որբանիդ քով,
Ըզբեզ կը տեսնեմ՝ հանդարտ անվրդով,
Եւ, աւանդ, կուլամ, քո՛ղ լայ եւ աշխարհ,
Քանզի հրեւեռակ մ'էիր քակահար:

Սառած անկեկոյան ո՛վ դիակ անեունչ,
Ոյր մահ հոտոտէ թգոյր անշքունչ,
Մահն ինչո՞ւ համար քողուց անայլայլ
Սյնման հրապոյրդ, այնման գեղդ եւ փայլ:

Քեզ համար երկիր, ո՞ն, չէր արժանի,
Սյո՛, բաց թելերդ ոսկի ծիրանի,
Թըռի՛ր դէպ յերկին, քրո՛ւր բարձրաթիռ,
Ո՛չ, քեզ համար չէր արժանի երկիր...:

Յ Ի Շ Ա Տ Ա Կ

Եւ պերճաւուր Կորփուրեայ թողեալ զափունս քաղցրա-
ծրպիս,

Ուր հանապազ կենդանալից իրէ երկին կապուսակ,
Դեմեւրէ սիգանեմ սահէր հանդարտ խրոխսապան՝
Քերեալ ընդ միտտ առ ափամբք ապառաժուս լեռնակին:
Չովաւունչ շընչէր նողմիկ. սարածէր օդ երեկոյին.
Արեգակն ի յարեւմուս մեծառ փառօփ խոնարհէր,
Եւ հանանչք բոցավառեալ ծաւալէին ընդ բընաւ:
Նա ինքն եւ ես, մեկուսացեալ ի Դեմեւրէայ կողանց վե-
րայ,

Չաչկունս ի ծով դիտեմ ե՛ւ վրդովեալ ե՛ւ անմըմունչ՝
Ըզվրփրփրադէզ գօտեակըն ջուրց զոր Դեմեւրէիկ թողոյր
յեկոյս,

Եւ, անխօս, լրո՛իկ մընչիկ, արտաուարք եւ դողդոջուն,
Պինդ գըրկեմ գիրեարս անդէն հառաչանաց ի փրզնուկ:
Մայրամուսն արեգական վերջին հանանչք լուսանէր
Թեթեւակի ծըվծրփային ի ջուրս խրոով ալեծածան,
Մինչ ուղեկցիս դէմքն փափուկ ի լոյս հրոյ արփիա-
բուխ
Շողոզային յանկարծօրէն ի ցուլացմունս ջինջ արտա-
ուաց:

— Ո՛չ, խանդակաք մայր իմ ֆաղցրիկ, ո՛վ սիրազեղ դու
ովկէան,

Տրտմաբախիծ այդպէս մի լար ի ջերմաջերմ արտառու,
եւ մի գայեր լընուր, աւա՛ղ, յուսակրտուր հառաչանօք:
Տե՛ս շուրջ ըզքեւ քրուչունք խայտան մեծաքրոյիչ հոյլ ի
հոյլ,

եւ լուսնակն յերկնից կամար շողայ սրնոյն նրշուլիւ.

Մի լար, մա՛յր իմ, բարւոք ուղւոյ ուրախ նիւթ եմ այ-
սոքիկ...»

— Սիրո՛ւն զաւակ, որքա՛ն սիրեմ, որչա՛ն պատճեմ ըզ-
քեզ, եղա՛նկ.

Չուղւոյ երբեք ոչ վասարար ես արտառուեմ դառնակրս-
կիծ,

Ոչ իսկ կենաց խորհիմ ընդ փոյր կորուսանել անդէն
ըզշունչ,

Այլ, որդեա՛կ իմ, խորհիմ զիմոր քողուլ ըզձեզ որք ի
յասիս,

Ո՞ն, զայս ողբամ, քանզի ի ձէնչ կամիմ ես ոչ հեռա-
նալ...

Կրկին նըւագ ըզլորանալ ոչ եւս Տեսից ես լուսնակին,
Որպէս երբեք եւ ոչ Տեսից զիմ սիրելիս սարակայ.

Ա՛ն, ըզնոսս ես հւր քողի. ընդէր ինձ քոյլ չէտուր, որ
դեանկ,

Տալ զիմ կենաց վերջին ըզշունչ հարազատաց ֆոց ա-
ռնքեր...»

Քաղցրահրնչակ նա մրմրնջէր ի մայրենի սուրբ եղանակ,

Պի՛ւ սեւեռեալ յար զիւր հայեաց ջուրց ընդ երես լայ-
նասարած,

Ուր գոգցես իւր զոյգ աչկունք որոնէին զինչ խորհուրդ,
Կամ չտփէին զանջրբայես որ երկաւրէր զամ քան ըզգամ:

Իսկ ես յերկին վեր հայէի ուր պըլպըլայր վաղ իսկ
լուսնակ,

եւ, հուսկ ապա, անձկանաւ եւ խանդագին սիրով լըց-
եալ,

Իմ շըրքունք հրաբորբոք ըզվարդ այսից մօր իմոյ

Մընային առկախեալ որպէս մեղու զանոյք ծաղկանց...:

Անձ, յիշեմ զայդ մահաբոյր վայրկեան սիրոյ եւ զըզ-
ուանաց,

Յիշեմ, ափսո՛ս, եւ սըզաւոր սրբիս հիւծեալ ի բարախ,

Մըսածկոն եւ քախծազին դիտեմ աչօք արտառուլից

Ըզբըլակ հանդիպակաց ուր մեռելոց գոյ հանգրբան...:

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Յ Ր (1)

Դրացուհույս վարագոյր
Մեղմիւ, անա՛, կը բացուի .
Ոչ ոք զիսէ ինչ հրապոյր
Ունին աչեր իւր ծաւի :

Թերեւս ուզէ լոյս տեսնել,
Քանզի յանախ ի խաւար
Անցնին օրերն անվայել,
Մեռած ապրի նա յաշխարհ :

Այո՛, կտմաց բացուեցաւ
Այդ մրօտակախ վարագոյր,
Եւ երեցաւ առ սակաւ
Այդ կոյս բոլոր յիւր հրապոյր :

Իսկ դեռ ինչո՞ն դէպ ի վեր
Յիս չեն հայիր իւր աչեր .
Բայց նա բանայ զպատահան
Ո՛վ անպատում ցրնծութեան :

(1) Նմանողութեամբ Ալֆրէս քը Միլսէի :

Այո՛, բացաւ վերջապէս .
Այդ ինչ չըբնալ արարած .
Թերեւս ուզէ օդ առնել,
Քանզի սիրոյ չէ բնեւէլ .

Քանզի զիսեմ սիրէ նա
Որ զեփիւռիկ քայքայոյր
Երբոր անցնի դիւրաստան
Ոսկի վարսից սայ համբոյր :

Բայց ինք՝ երբեք չսայ համբոյր,
Չը սայ նոյն իսկ չոր մէկ բոյր .
Ես ինչ զիսեմ քէ ինչո՞ն
Չունի հաւտակ ապրելու :

Գուցէ, կարծեմ ք՛է այսպէս,
Դիսէ ինձ քէ եմ յրեսու .
Այո՛, այս է, քանզի, ո՞հ,
Ինձ նայեցաւ ժրպսով գոհ :

Վառէ՛, ո՛վ յոյս, սրբիս մէջ,
Վառէ՛ ո՛վ հուրն իմանեէջ .
Ինձ նայեցաւ, ինչ պահեմ,
Այդ սիրուն կոյս վարդապէմ :

Եւ արդարեւ, ի բաբախ
 Կր սրովիւ սիրս, աւանդ .
 Այս ի՛նչ հրաճե՛մ, ի՛նչ բտե՛մ,
 Ժրպսեցաւ ինչ բախտ նրան :

Բայց . . . ինչ կայ . հում նայի .
 Ես կարծէի ամայի
 Մեկնակ լինել բոլորսի՛մ,
 Այժմ հւր նայի այդ աղջիկ . . . :

Հէ, կր ճօճէ զվարագոյր,
 Վայ ինձ, նաեւ այ նամբոյր .
 Այս ինչ մեծ ցաւ, հոյ է դայ :
 — Աւարտնիս մէջ, ո՛չ, չրկայ

Այդ ծերուկին հանգիսակ
 Տրգեղ մը՝ զոր աննաւակ՝
 Ինացայ որ՝ այդ աղջիկ
 Կր սիրէ միտս, գրուեհի՛կ . . . :

Ն Ժ Գ Ե Շ Ն

Առ Արայ

Մօտ եղբրաց անդ փաղափին Հերակլեայ,
 Որ հրակային նրւիրեցաւ իբր բնծայ,
 Մերձ Ջօնգուլսագ գեղջրն սիրուն ի հովիտս,
 Գեղասեսիլ կայ Իւզիւլէզ փայցածայիտ :

Լայնասարած հրակայ լեռանց լինչ կոհակ,
 Եւ յրնդարձակ քաւ խիտ առ խիտ յանսառակ,
 Յար Իւզիւլէզ ակնապարար ծաւալի,
 Տրխազգեցիկ, անմարդաձայն, ամայի :

Եւ վայելուչ կանգնեալ կայ անդ մի սրնակ
 Սիրուն, անզարդ, եւրոպական ի հաճակ,
 Որ գեղջ միայն փառք եւ պատիւն համարի,
 Եւ ուր արձակ պարզի տեսիլ ամենի .

Դէպ ի յառաջ յոսարն ի վայր սրնակին
 Տարածանի մի գահավէժ անագին,
 Ոյր ո՛ք պայման դիտէ սոսկմամբ խորն անհուն,
 Սարսափահար, յարիւն բմբոս, դողդոջուն .

Եւ հուսկ յբէ կասկած մոլի առուակին
 Ըզմրոբնջիւն, զանեղ հեծիւնս լալագին,

Խոկայ խորին, սեւ ինչ խորհուրդ մահաբոյր
Գայ սալ նրմա անգութ մանուան ըզմամբոյր .

Մերք նա հայի մութ ամպամած ընդ երկին,
Եւ մերք հայի շուրջ զիւր ոսամբ ի գեխին .
Եւ, մրքագնած, յիշէ յանկարծ հայրենիք,
Յիշէ սրբին յոյսս ոսկեայ գեղեցիկ,

Եւ ըսքափի յիւր ծրնօղաց յիշասակ
Եւ մանուանդ չըստ կուտոյն վարդապասկ,
Որ կայ մրնայ իւր գայրսեան անձկանօք,
Յար յուսպղիբի եւ սագնապեալ ի մորմոք .

Յեսս ընկրկի սակաւ սակաւ վեհօրէն,
Եւ զիւր սրբին յորդ ըզգացմունս անօրէն
Անդ եւ անդ իսկ գայ ի խրցին իւր անշուք
Առ մի վայրիկ խեղդել ի դառն արսամուք :

Ո՞ն, մի՛, այդպէս մի՛ լար, նրծղեհ չուառական,
Քանզի յուտայ լապսեր վառ կայ յախեսան .
Կեանքն՝ փոփոխ պարագայից արուբեր,
Պայքար, անուրջ եւ յոյսն իսկ է ոսկեհեր :

Օ՞ն, մի՛ զբխուր, մի՛ լար այդքան քախմալից .
Հրամանին սոկալ պարսիս դու երկնից,
Քանզի զԱստուած սիրես պաշտես ջերմապէս,
Եւ մսփառել զիսես կենաց յասպարէզ :

ԱՅՎԱԶՈՎՍՔԵԱՆ ՆԿԱՐԱԶԱՆԴԷՍ

*Մեր սրտերն քանի՛ մեծ հրճուանք կըզգան
երբ կը լսեմք հայ արուեստագիտի մ'անունն
աշխարհածանօթ : Աղամեանէն վերջ, որ պահ
մ'արծարծեց հայ երիտասարդութեան մա-
րած կարծեցեալ թատերասիրական ճաշակն,
ահա՛ հասան եւ տիեզերահռչակ նկարչին Պ .
Յովհաննէս Ա. յվազովսքի հրաշակերտ նկար-*

Ծան. — Չսոյն այս գրութիւնն, որ 1888 ամի Հոկտ. 27, թիւ 1445 Արեւելք օրամբերին մէջ հրատարակուած է, վերստին ի լոյս կ'ընծայեմք ոչ իբրեւ բննագատական, որ իւր պատշաճ ժամանակին միայն կրնայ կարեւորութիւն ունենայ, այլ իբրեւ նկարագրական ինչ, ի մտի ունելով զի այդ գրուած Մեծ Տաղանդին անսահման ճարտարութիւնն ցոյց տալէ ի գատ, կը պարունակէ եւս յինքեան զանազան գեղեցիկ պատկերներու նկարագիրն :

Նկարանդէսն, որ կը բաղկանայր քսան եւ չորս մին քան զմիւսն ընտրելագոյն իւզաներկ նկարներէ, տեղի ունեցած է զրեթէ վերայիշեալ թուականին, Ռուսական Գեասանատան մեծ սրահներէն միոյն մէջ, ընդ տնօրինութեամբ մեծանուն մասնագիտին պատուական բեռորդույն, Պ. Լեւոն Մազիրովի, որ անդամ է Ռուսիոյ Պետական Խորհրդոյ :

ներն : Ի լուր նկարահանդիսին բացման , հայ ինչպէս եւ օտար արուեստասէր հասարակութիւնն կը խուսի անդ հիանալ ընդ ճարտար արուեստն Հայ Տաղանդին :

* * *

Յառաջին տեսիլ աչկունք կը շլանան միայն եւ չը գիտեն ո՛ւր սեւեռիլ . դիտօղն , շուրջ պատեալ ի գեղեցկէն , յարհաւրանաց եւ յարուեստէն , չը գիտէ ո՛ւր կասիլ . միտքն կը վերանայ դէպ ի բնութիւնն եւ սիրտն կը զգածուի որպէս իրականութեան հանդէպ : Ի՛նչ յանդուգն նկարներ . անդ ալեծուփ մըրբիկն սոսկումն միայն կ'առթէ ականողեաց , աստ՝ մեզմ հանդարտութիւնն ծովուց եւ երկնից ժպիտն կը ծնանի ի դէմն , եւ սիրտն կարծես կը սկսի թրթռացնել իւր զգացմանց լարերն : Անդ ի յայտ կուգայ հոյակապ Ակրոպոլիսն , ոչ թէ իւր աւերակաց մեջտեղ , այլ յիւր իրական շինուածին , այնպէս զի դիւրաւ նա գիտէ յափշտակել զերեւակայութիւնն եւ տանել զայն դէպ ի դարաւոր ժամանակս , մինչ աստ՝ քերթողից քերթողն՝ դիւցազներ-

դուն Հոմեր՝ նստած ի բարձունս ահագնատեսիլ ժայռին՝ կը նուագէ , ի լուր քաջարի Հելլենաց , զիւր քնար քաղցրախօսիկ :

Ահա՛ մանրանկարն այդ մեծ եւ բարձր նկարուց . ես չէի կարող հանդուրժել զի այն հիացումն եւ սքանչացումն , որով համակեալ էի , երթան երբեք թաղուիլ միայն ի խորսիմ սրտին , եւ նոյն իսկ առ այդ կը նկրտիմ աստանօր նկարագրել , զոր ինչ զգացի անվերջանալի ժամուց միջոցին , արբշիւ եւ վերացեալ այդ հրաշագեղ նկարուց հանդէպ : Նպատակս չէ երբեք թանկանցել մեծահանճար նկարչին ներշնչմանց , կամ ցոյց տալ ըստ պատշաճին ամպոց ոլորքն քաղցրաշիւս եւ ալեաց դէպ ի դէպ ծփանքն ի փրփուր , ոչ իսկ բացատրել նրբագննին շեշտերն կամ գծերն . այլ նպատակս պիտի լինի պարզել ըստ ներել պարագայից եւ կարեաց այդ նկարահանդիսին յիս թողած խորին տպաւորութիւնն :

Առաջին նկարն ի յայտ կ'ածէ Ակրոպոլիսոյ մի մտան եւեթ . գիշեր է մթին . աստեղք

ցիր եւ ցան կը պլլլան ի վերեւ նկարին . լուսնոյ արծաթափայլ շողերն միայն կը փայլին այդ մթին կապոյտ երանգեալ երկնից ի կամար . մինչ երկրի վերայ կը բարձրանան դէպ յարեւմուտս՝ Ամպրոպայինն Արամագդայ մեհենին եւ յարեւել՝ Աթանասայ սիւնապատ հոյակապ տաճարին միայն յառաջակողմեան մասունքն, միմեանց կցուած բեկեալ շրջարակով մը, ոյր ի միջի մշտավառ հուն կը բորբոքի յոլորս բոցեղէն, եւ որոց շողաւոր լոյսն ճարտարաւ ցոլացուած է ոմանց որք, լուսաթաղանթ բակին վերայ, հիացեալ ընդ բնութիւնն, եւ առաջնորդութեամբ ալեւորի մը, ձեռքեր յերկինս ամբարձած, փառք եւ օրհնութիւն կը մատուցանեն Ողիմպեան դից . նոցա հեռ երեք գեղանի կոյսեր, յեց տաճարին սեանց, ճշմարիտ նկարագիր մը կը պատկերացնեն անյիշատակ անցելոյն . եւ էութեան այս չքնաղ արարածք լիակատար իբրաւունք ունէին անշուշտ հիանալ եւ ապշել բնութեան սոյն գեղանկար տեսլեան հանդէպ . այդ անդին պատկեր ներկայ Ակրոպոլ-

սոյ քաղուած մը չէ, որոյ աւերակներն անձամբ այցելելոյ բարբախտութիւնն ունենենալ արդէն մեծ մտիթարութիւն մ'է ինձ համար, այլ, ընդ հակառակն, նոյն իսկ անցելոյն հմայիչ եւ մտացածին տեսարանն է դա :

Երկրորդ նկարին մէջ կը տեսնես զանհունութիւն, երկինք եւ ծով . գիշերոյ գեղահրաշ թագուհին կը ցոլայ յերկինս, պարզ եւ կապուտակ, ուր սպիտակ գոգցես հրեղէն գծեր միայն ոլորիւք ի քարչ կ'ածին . ծովն ի ծփանս լուսնակին ակնախտիղ շողերուն, կը մղէ յառաջ մի քանի նաւակներ դէպ ահաւոր ժայռն ներշնչմանց, ոյր բարձանց վերայ Համերոսն քաղցրազրուցիկ, ձեռներն դէպ ի վեր օդոյ մէջ երկարած, կ'երգէ իւր սրտին հեշտալուր մրմունջներն, որոց սքանչացմամբ կ'ունկնդրեն ամենուսա դէպ ի բնութեան քաղցրանուագ երգիչն գիմօղ Հելլէնք : Որքա՛ն փեմ է խորհուրդն յորում կը թաղուի հիացողին միտքն, որքա՛ն ճարտարութեամբ նկարեալ է տեսարան մ'որ լոկ աւանդութիւն մ'է :

Երրորդ նկարն ուշագրաւ է իւր բնական կատարելութեամբն . ոչխարաց երամակ մ'ի Խրիմ կանաչազարդ մարգագետնի մը վերայ է . ոմանք զբաղեալ են ճարակելոյ եւ ոմանք նստած ի դալարիս հանգիստ կ'առնեն որոճալով . պարզ են երկինք եւ հրաշէկ ամպեր ակներեւ ցոյց կուտան օդոյ ջերմութիւնն : Ծղբրիտ պատկեր մ'է սա իրականութեան . ամէն ոք հիացմամբ կ'ողջունէ զայդ նկար եւ ճշմարիտ հրաշակերտ մը կը կոչէ զայն . եթէ կարելի լինէր ոչ ոք անշուշտ պիտի կատեր ասելէ թէ այդ մեծաօքանչ նկար մինչեւ իսկ գեղեցիկ է քան զբնականն . եւ մանաւանդ որչա՛փ ճաշակաւ նկարեալ է թռչնոց հրօսակի մ'այդ խաղաղիկ երամին վերայ ի գունդ թառեւն , որ , թէեւ ոչինչ իրաւամբ առ մեծութեամբ պատկերին , այլ մեծապէս կը յաւելու նորա բնական գեղն :

Չորրորդ նկարին մէջ կը տեսնես ծագելն լուսնոյ ի Վոսիորին . առհասարակ համայնից գործ չէ այդչա՛փ հիանալի ճարտարութեամբ արուեստական գեղ մը տալով պատկերել ըզ-

բնականն , եւ այդ մտացածին պատկերն ամենայնիւ համաձայնեցնել իրականին . մինչ լուսնկայն փառապանծ երկնից կամարէն կախուած իւր արծաթանման շողերն կ'արձակէ ի մեղմահոս ջուրս Վոսիորին , Հարէմ-Իսկէլէսիի եւ Սարայ-Պուրնույի մէջտեղ , ուր ազօտ ցօլերուն մէջ գողցես մառախլապատ կ'երեւի Գրգ-գուլէսին , անգ՝ երկնահայեաց միւնարէներ եւ բարձրարեւծ աշտարակներ ու գմբէթներ կը ցոլանան ճաճանչաւէտ եւ կարծես կը ժպտին անամպ եւ կապոյտ երկնից . ի վերջոյ ամենայնի , այդ մթութեան աղօտ լուսովն ծածկեալ պարսպաց քով եռակայմ շոգեհաւ մ'եւս կը տեսնուի , որոյ պատուհաններէն լուսոյ կարմիր շառաւիղներ կ'երթան սուզել ջուրց մէջ : Ի՛նչ ուշագրաւ հրապոյր , ի՛նչ խարեպատիր իրականութիւն : Ով որ բախտ չէ ունեցած տեսնել Վոսիորի այդ գիշերային հմայիչ տեսարանն , յորում լուսինն բլրակի մը յետկուսէն ոսկեայ շողաւոր սկաւառակի մը հանգոյն ի տես գալով կ'իշխէ բնութեան եւ կը կախարդէ ամէն սրտեր ,

Թո՛ղ գոհանայ ի տես այդ ընտրեալ նկարին :

Ահա՛ վեցերորդ նկար մ՛եւս որ գիտէ դէպ յինքն քարչել ամէն քայլեր . շատք որ տեսած են Սթոքհոլմի պալատն , զարմացմամբ եւ սքանչացմամբ կը վկայեն նկարին ճշգրիտ իրականութեանն . աստ կրկին է տեսարանն որ կը պարզի աջաց . մինչ ընդ երեկս լուսնոյ սպիտակ սիււաւառակն կը շողայ յերկինս արծաթեայ շողեր կաթկթելով ջուրց մակարդակին վրայ , անդ՝ արեգակն շիկագոյն ի մայր կը մտնէ հրեղէն լոյս մը ծաւալելով քաղաքին վերայ եւ արքունական հոյակապ պալատին ճակատն հրացայտ նշուլիւ մը ցոլացնելով . արեւմտեան կողմն , ճովեզրն , կեցած են քանի մը շողենաւներ որոց քով յոգնաթիւ բազմութիւն մը խռնուած է եւ հանդարտ ջուրց վերայ նաւեր կ'երթեւեկեն . բայց որչա՛փ եւս գեղատեսիլ է պալատին մերձակայ փոքրիկ պարտէզն ուր սաղարթախիտ ծառոց մէջտեղէն գոգցես հրեղէն կայծեր կը փալփլան ջուրց հանդարտ երեսին :

Անցնինք հիանալ եօթներորդ հրաշակեր-

տի մը վերայ . յանկարծ սոսկու՛մն պիտի ըզգանք յառաջին տեսիլ . երկինք ընդ բնաւ սեւ եւ չարագուշակ , լայնատարած ամպեր իւրեանց ահեղ սպառնալիքն կը հեղուն մըրըկայոյզ ծովուն անհունութեան վրայ . ալիք փրփրադէզ կը ծփան սեւ կամ կանաչ խաւերու մէջ սպիտակ փրփուրներով , յորս փրկանաւն կը ծածանի թիամբարձ , յօգնութիւն հասած չարաբաստ ընկղմելոց , որք անդեղայոյզ նաւուն կայմին շուրջն տագնապեալ , յուսալից կ'ողջունեն փրկութեան այդ երկնառաք հրեշտակն . մինչ աստ լեռնային ալեաց վճին մէջ կ'անցնի սոյն տեսարան , անդ ի հեռուստ կը նշմարուի նաւն որ՝ դժնդակ մրրկին կատաղութեանն ենթարկուած՝ մերձ է ծովամայն սուզել . այդ արհաւիրանաց հանդէպ լուել չէ հնար , եւ թէ սիրտն վեր ի վայր յուզեալ կ'ամբոխի , այլ գրիչն պարզ մահկանացուաց ձեռաց մէջ չէ կարող պատկերել զայդ :

Տակաւին համակուած այդ աղիտալից նկարին սոսկմամբն , աչկունք շատ շուտ կը

չլանան երբ յանկարծ տասներորդ նկարի մը աննկարագրելի հանդարտութիւնն ի տես կուգայ . նիս քաղաքին ծովային չքնաղ տեսարան մ'է սա . փոթորիկն վաղ իսկ անցած է եւ ծովն հանդարտած . թօնք ի յայտ բերած են կապուտակ զերկինս , ուր սպիտակ ամպոց թրթուռն ոլորք յառաջ կը գնան մեղմիկ , թողլով իւրեանց ցոլքն ի մակարդակն ծովուն , հանդարտ եւ ողորկ նման հայեւունք . մինչ այսպէս , հեռուն ընդ Արեւմուտն հազիւ տեսանելի եւ գոգցես մառախլապատ ամպոց մէջ թաղուած լեռներ կը նշմարուին , որոց առ եզերք կը քայլէ նաւ մը մեղմասահ՝ երկար հետք մը թողլով յետկոյս . այս հանդարտ անհունութեան մէջ երեւակայել երկու սեւ թռչուններ որք Պոսիդոնեան հայելոյն վերայ կը սահին նուրբ հետք մը ի քարշ տանելով , որչա՛փ սիրուն է , որչա՛փ հրապուրալից : կը վերանայ միտքն այդ անշարժ հանդարտութեան ընդ յառաջ զոր կը կենդանացնեն մի' միայն երկու թռչունք , եւ երեւակայութիւնն կ'առնու իւր թռիչներ :

Մետասաներորդ նկարին մէջ դարձեալ Վոսիորն ի տես կուգայ , Վոսիոր որ այնչա՛փ քարշողական հրապոյր մ'ունի յինքեան , զոր քերթողք երգած են իւրեանց քնարին վերայ , զոր նկարիչք ստեղծած են իւրեանց վրձինն տակ : Գուզկունճուզի բարձանց սաղարթախիտ անտառաց ստորոտն հոյակապ զրահաւոր մը կեցած կ'իշխէ տեսարանին . լուսինն թէեւ չէ նկարուած՝ այլ նորա արծաթեայ ցոլացմունքն գոգցես բոցավառ կը հալին ի ջուրս , նաւուն դէպ յառաջակողմն . փոքրիկ առագաստանաւ մը , կողմնակի հակեալ դէպ ի ծովն , արագ կը հոսի նաւուն առ եզերք , որոյ փոքր պատուհաններէն կարմիր լոյս մը կը ցայտէ , նման հրաշէկ կայծերու , ցոլացման երկար հետք մը թողլով ի ծովն . նաւակ մ'ալ , ուր կան բազմաթիւ անձինք , բնութեան սիրահարներ , այն ինչ անցած փառապանծ լուսնոյն արծաթեղէն շողերու վերայէն , յօդս առկախ կը թողու թիւրն , յորոց կը կաթկթէ ջուրն հրաբորբոք : Ի՛նչ ճշգրիտ պատկեր՝ ուր քանդակուած է բնու-

թեան գեղն եւ ուր կը խօսի դողցես ան-
մեկնելի ոգի մը :

Փոխադրուիմք ապա երկոտասաներորդ
նկարին առաջ . հիացումն եւ զարմանք նախ-
նական գործողութիւնք են որք տեղի կ'ու-
նենան տեսողին մտաց հիւլէներու մէջ . հող-
մայոյզ փոթորիկ մը , զերդ փուշոյ համաս-
փիւռ մրրիկ , կը հալածէ կատաղարար ոչխա-
րաց հօտն դէպ յալիս Տնիւրերի . քանի՛ ճար-
տարութեամբ ցոյց տրուած է դոյն իրական
պատկերն իւր յարակից ամէն պարագայիւքն .
ի քարչ ահարկու հոսանաց , կը մայեն չուառ
արարածներն , որոց դիմաց վերայ կը տես-
նուի մեծ երկիւղ եւ սարսափ ընդ յառաջ
սպառնացող վտանգին . մինչ ունանք , անկա-
րող գիմադրելու մրրկին սասակութեան , կար-
ծես կամովին կը սուրան արմատախիլ ծառոց
ոստոց վրայէն . կորստեան մատնուած են
արդէն , մինչ հովիւն , գաւազան ի ձեռին ,
չփոթեալ եւ յուսակտուր , կը ջանայ ի զո՛ւր
թոյլ չը տալ նոցա որ յառաջանան , զի սաստ-
կաչունչ հողմն կ'առնու կը տանի զայնս եւ ,

փչրելով ժայռերն , երամակին վերայ կը տե-
ղայ նոցա բեկորքն . եւ քանի՛օ՛ն գեղեցիկ
եւ բնական կը լինի սոյն տեսարան , երբ մա-
նաւանդ արծիւն գայ բերել ազխտաւոր գոյժն
եւ թառել անմեղ հօտին ի թիկունս : Այս
նկար է մին յընտրելագունից եւ պատուա-
բեր հրաշակերտ մը եւ պարծանք մեծահրա-
չակ նկարչին :

Այդմ կը յաջորդէ Վեսուվն ի ծագել ա-
րեգական . կապոյտ է երկինք եւ ցիրեւցան
կարմրախառն սալտակ ամպեր միայն կուգան
փոփոխել այդ պարզ միօրինակութիւնն . ա-
րեգակն այն ինչ կը ծագի մեծաւայելուչ
իմն . Վեսուվ կը միայ երկնասլաց բոցերով ,
եւ հրաչէկ լաւան կը հօսի ընդ զառ ի վարն
կարմիր ներկելով լերան կողերն . այլ որչա՛փ
բնական է ծովակին դուն ուրեք ալեաց գա-
գաթանց բոցավառ կարմրութիւնն . հեռա-
կայ լերանց վերայ կը ծանրանայ տաքու-
թեան դեղնորակ մառախուղն եւ Վեսուվի
առ եզերբ կը քայլէ կապոյտ եւ կարմիր ցո-
լացեալ նաւ մը . եւ մինչ կը հիանայի այդ

տեսարանի վերայ եւ մտօք կը սաւառնէի վեսուվի հանգիպակաց ստորոտն, եւ ահա՛ երեք գեղջուկը կանգ կ'առնուին ա'նդ՝ հիանալ ընդ գեղեցիկն: Մասնաւոր ուշ կը դրաւէ այդ նկարին մէջ երանգոց ճարտար զետեղումն եւ մանաւանդ կապոյտ երանգին յաճախութիւնն:

Երեք մեծագիր նկարներէն մին է նաեւ եօթնեւտասներորդն որ կը ներկայացնէ Մօնթէ-Գառլօյի մայրամուտն արեգական. յանկարծ աչաց կը դիպի կոհակաց ճշգրիտ նկարագիրն, յորոց թափանցիկ մի շեղջ գոգցեսքեզ կը դիմէ թաւալգլոր. Մօնթէ-Գառլօ, անզուգական ճարտարութեամբ նկարեալ, երեկոյեան այդ հրեղէն տեսարանին գրաւիչ մի պատկերն է, ուր կը տեսնուին Գօռնիշ կոչուած արահետներն. այդ բարձրագիր լեռանց քով, դէպ ի ծովն երկարեալ կղզւոյ նման մարդաբնակ ահագին ժայռ մը կայ Մօնագօ յորջորջուած: Հրաշկ արեգն հորիզոնին վրայէն բնութեան իւր վերջին հրաժեշտն կուտայ եւ շողեր կ'արձակէ համաս-

փիւռ. ահեղատեսիլն Մօնթէ-Գառլօ կը փայլի շուրջ հրեղէն փուշով, զոր արեգակն կը հեղու ի նա իւր անսպառ հրոյ գանձերէն. մինչ ծովն ամբողջեալ է եւ ալիք կը կուտակին բոցեղէն շողից նկարովն սոգորեալ, հեռին կը նշմարուին մի քանի նաւեր կարմրաներկ եւ կարծես բոցավառ: Այս խորհրդաւոր տեսարանին մէջ ուր թռչունք ոմանք կը թռչտին յայեր կամ ի ջուրս, նաւակ մ'այդ զարհուրելի կոհակաց ի ծփանս կը յառաջանայ մեկնակ, եւ մինչդեռ դիտողն յափըշտակուած տեսլեան հմայքէն եւ հիացած նրկարին արուեստին՝ արբչիւ կը մնայ եւ անյաք, սիրտն երանի տալ գիտէ նոցա, որք ի նաւակին, իրականութեան հանդէպ սալշած, կը դիտեն խօլ հիացմամբ զբնութիւնն որ այնչա՛մի գեղեցիկ եւ հրապուրիչ է:

Մօնթէ-Գառլօի ալիքէն այն ինչ զորհուրեալ, կը կասիս ուր որ ստիմամբ պաշարուած էր միտքդ. եւ աչացդ ի յայտ կուգայ ամենեւին այլափոխ տեսարան մը. կը տեսնես զերկինս պարփակեալ թխագոյն խաւերու

մէջ ձիւնեղէն ոլորիւք . կը տեսնես զծով խաղաղիկ եւ վճիտ . հանդարտութիւնն է սալարձակ ծովու . յերկինս ճարտարահիւս նկարեալ այդ ոլորք գեղեցիկ որպէս զբնականն կը փութեն իւրեանց սպիտակ ցոլքն ի թափանցանց ջուրս ծովուն , ուր նաւ մ'առագաստ պարզած արագաստհ կը քայլէ . մինչ այսպէս հանդարտ է ամէն ինչ այս անհունութեան մէջ , սեւ թռչուն մ'երկայն հետք մը կ'առնու կը տանի ի քարշ եւ նկարն նովաւ է զի կը կենդանանայ . ի՛նչ հրապոյր է որ դէպ յինքն կը քարշէ զմարդ հիանալ գեղոյն վրայ եւ օրհնել ձեռքն որ գիտէ նկարել զբնութիւն . մարդ այդ լռին նկարին ակնսպիշ՝ կը շօշափէ զիրականութիւնն եւ կը վերանայ դէպ յիտէալն :

Անցնիմք վերջնոյս յաջորդող նկարին վրայ հիանալ , զի ով որ կ'երթայ տեսնել Այվազովսքեան նկարներն պարտի վստահել հիացման անհուն քանակին վերայ . հրաշալից տեսարանն է այս վերջալուսոյ ի Վոսփոր . էյուպի բարձանց վերայ , արեգին վերջին լոյսն

կը թափանցէ բարձրադիր ծառոց խիտ առ խիտ սաղարթուց մէջ . գետինն մի քանի հարէմներ նստած կ'իրագործեն իւրեանց աւուր նպատակն . ծովախորշին մէջ՝ հանդարտ եւ կապուտակ՝ կը տեսնուին նաւեր յընթացս կամ ի դադար . եւ մինչ կ'անցնի սոյն տեսարան զոր բախտ ունին վայելել Վոսփորեան հեշտաւէտ եւ կենսարար օդն շնչող բնակիչք , Սարայ-Պուրնույի կողմն շէնքեր կը ցոլան հրավառ եւ ճշմարիտ նկարագիր մը կ'ընծայեն երեկոյեան վերջալուսոյն . դէպ ի կամուրջն , շոգեհաւուց մուխն կը ծաւալի ընդ բնաւ եւ սքանչանաց ներդաշնակութիւն մը կը կազմէ . պարզ է երկինք եւ նման հրդեհի կարմիր մշուշ մը կը ծանրանայ վերին խառնուրուն մէջ . Վոսփորի մեծաքանչ վարագոյրներէն մին՝ գեղարուեստին կատարելագործեալ ճարտարութեամբն կը բացուի այդ նկարին մէջ , որում ակնդէտ՝ դիտողն յափշտակմանց եւ խոկմանց հեշտ վայրկեաններ կ'անցընէ :

Մինչդեռ Վոսփորեան գեղովն արբշիւ եւ

հմայեալ, սթափիս խոհերէդ եւ սեւեռես տկնարկդ մերձակայ քսաներորդ ահարկու տեսլեան վերայ, փափկութեան աշխարհէն արհաւրանաց յաշխարհն կը գտնես զանձդ փոխադրեալ. սեւ ամպեր կը մթագնեն երկնից կամարն եւ ահաւոր ժայռից վերայ ծանրացած՝ սպառնալիք կը ժայթքեն մրրկած ուփ ծովուն. ժայռերէն վար կ'իջնեն չարագուշակ թռչուններ, ջրոյ լեռներ փրփրադէզ կը խոռոխն եւ կ'երթան բախիլ զեղնած անդալար ժայռից՝ որոց վերայ երեք մարդեր ստպմամբ ահանատես կը լինին այդ սաստկամուռնչ ամպրոպին. հեռուն ալեաց մէջ կը ծփայ նա մը պարզած երեքներիեան դրօշն. ո՛չ, լուսնակարող է ամէն սիրտ, եւ սարսափի հառաչն ամէն կրծոց տակ չկրնար սեղմուիլ:

Տակաւին այդ զգացմամբ տողորեալ առաջնորդ ուխմք քսան եւ մէկերորդ նկարին քով. մրրիկն վազ անցած է. հանդարտութիւն կը տիրէ ամենուրեք. եւ թէ որ փափկութեան սիրահար մ'ես, յախշտակուած կը մնաս այդ փափկանկար երանգներուն: Ի՛նչ

գեղեցկատեսիլ պատկեր. երկնից մէջ կարմրաներկ երփն երփն երանգօք ոլորային ամպ մը կը շրջի, եւ ծովուն վրայ գոյնզգոյն շողից մէջտեղ բեկոր մ'է որ կը քայլէ քաղցրահոս ջուրոց վրայէն, ունենալով իրբեւ զէկ մեղմ քամին եւ իրբեւ սահման ուղւոյ՝ զանհունութիւն, եւ այդ գեղանկար բեկորին վերայ կիսամեռ ընկողմանած կան չորս նաւաբեկեալք որք, ու ժասպառ, հազիւ կրնան իւրեանց գլուխն վեր ամբառնալ, երբ մին ի նոցանէ, յոտին կանգնած, կ'աւետէ շոգենաւու մը գալուստն՝ ոյր ապացոյց է ի հեռուստ նշմարելի մուխն որ կը յառաջանայ: Մարդ ոչ միայն կը յափշտակուի երանգոց փափկութենէն, այլ եւ ներքին հմայք մը կը զգայ այդ համր իրականութեան առաջ. այդ նկարագիր եւս հրաշակերտ մ'է, եւ քերթօղն անշուշտ պիտի բաւականանայ այդու երգելու զայդ բնութիւն, զոր մեծանուն արուեստագիտին անզուգական հանճարն ստեղծած է:

Տակաւին կան յիշատակութեան արժանի նկարներ, զորոց անշուշտ յօժարակամ պիտի

խօսէի աստանօր եթէ դրոյս անձուկ միջոցն թոյլ տար ինձ . սակայն ինչ որ ալ լինի , վերոյիշեալ ամէն հրաշակերտք զօրաւոր ապացոյցք եւ վկայութիւն են արդէն եւ միւս մեծաւքանչ նկարուց :

Այսպէս խորին է տպաւորութիւնն որով գեղեցկին սիրահարն կը մեկնի այդ նկարահանդէսէն . այդ հրաշալից կերտուած նկարք պատուաբեր են յոյժ Պ . Ա. յվազովսքի տիեզերահռչակ անուան՝ եւ փառքն ու պարծանք Ազգին ում կը պատկանի նկարիչն :

Բոլորովին հմայեալ եւ յափշտակեալ կը բաժնուիս յակամայս այդ պատուական նկարներէն , որք մտացդ մէջ , հողւոյդ խորն քանդակեալ կը մնան ընդ միշտ :

Եւ այդ մեծահանձար անձնաւորութեան ճարտար արուեստն եւ մարդասիրական ոգին կուտան ինձ ասել թէ Պ . Ա. յվազովսքի ինչպէս եւ համայնից , մանաւանդ հայ ազգին մէջ իրաւամբ անհամեմատ կարեւորութիւն ունի իբրեւ ոք տաղանդաւոր յոյժ եւ բազմահանձար , մարդասէր եւ ազգասէր :

ՈՐԴԵԿՈՐՈՅՍ ՀԱՅՐՆ

(Բանք գերեզմանապահին)

Ա՛լ բաւ են բաւ այդ արժանու
Չոր ջերմաչեմ հեղուս ի սուգ-
ելիք , ո՛րկ հայր գու վրճակիր,
Բա՛ւ արժանուես , ա՛լ վեր ելիր :

Ինչն այդպէս ի վայր հակած,
Ձերկիր անշունչ քեւսարած
Պինդ պինդ գրկես կասալաբար,
Եւ քո լեզուա զօս , նրավստ ,

Յիմարի պէս կր համբուես
Այդ անկենդան հողոյ ըզդեգ-
Ինչն յայտից քո գրգասուն
Գրգուես գերկիր ի փայփայում .

Ա՛լ վեր ելիր , բա՛ւ հրծկրլսա-
Այդ արժանուօքն աղի գաւազ

Մի ողորեր այդան առաս,
Թո՛ղ զայն մրնալ մի՛ճս անարաս:

Այդ սուրբ հողին՝ ուր յիճասակ
Որդւոյդ՝ ունին զիւրեանց դրուագ,
Թո՛ղ արժատեղ այդ մեղաւոր
Զրխառնրի հրասոչոր:

Ելիր, ո՛րվ հայր, բա՛ն արժատես.
Այդ արժատե՛լ աղէկքսուր
Զոր յորդարուիս հեղուս այդպէս
Հողին կարող չէ մարել հուր

Դու զնձ խրնդրես, հայր յուսահաս.
Յերկիր դրած ըզքո հակաս.
Եթէ կենաց զայն ուղեւոր,
Ի զո՛ւր ողբաս դու գըլխիկոր.

Աչերդ յառէ՛ վեր դէպ յերկին
Ուր թէ փառաց դրաներ բացուին,
Պիտի տեսնես ըզոյդ որդեակ,
Երանելի՛, վարդապարսակ:

Ա՛լ բաւ են բաւ այդ հառաչանք,
Որդիդ երբեք չէ յիւր պատանք.
Ի զո՛ւր կարդաս նորա զանուն,
Դարձեալ կարդաս մի՛ճս դողդողչուն.

Դագրէ՛ լալէ կողկողագին
Ըզկորուսեալ զանձրդ անգին.
Ելիր, կանգնէ՛, եւ ձեռնաբաց
Փառարանէ՛ գերկնիցն Ասուած:

ԳԱՇՏԱՅ ԱՂՋԻԿՆ

Օրն այն գարնան գրւարք խաղաղ օր մը չէր .
 Հանդարտ քամին գով չէր շրջէր ի յայեր ,
 Եւ ոստ ծառոց կենդանալից եւ դալար
 Սէզ մի շարժմամբ չէին գրգուէր անդ գիւտար :

Այլ ի ծոցոյն երկրի մըխայր հրոյոյ շունչ
 Եւ ծաւալէր ի յեթերին անմորմունչ .
 Եւ անմորմունչ կային երկին եւ երկիր ,
 Եւ ոչ թրուչունք թրուչքէին բարձրաթիռ :

Օրն այն գարնան՝ սրբմած սրխուր չէր սակայն .
 Յոսքս հրնիմ հրհրուային մեծածայր .
 Եւ խաւարած մելամաղձոս յիւր նրագ
 Յերկին յերկիր գաշկունս յաճէր կապուսակ :

Եւ կապուսակ պայծառ երկնից ի կամար
 Զիւնասպիտակ սրբ ամպոց անհամար
 Յանուած կային նրման ծրխոյ թրթրուուն
 Ի չու անկեալ ընդ անջրպէտ յար անհուն :

Միայն դաւտին մրտակ ի սուգ ողբազին
 Մէկդի թողած բրբիչ եւ բան եւ մանգաղ ,
 Աղօթէին վարն կենաց օրհորդին
 Նր հիւանդ էր , անյոյս հիւանդ էր , աւանդ :

« — Ինչն այդպէս գրլուխ կրճած ի խոնարհ
 « Պինդ սեւեռէք գաշկունս ի հող անդադար .
 « Ինչն ծոյլ ծոյլ ապշած մրնայք , սասցէք ,
 « Զեր հակասունք ինչն այդպէս յուսաբէլ : »

Օտարասւոյս յանդիմանիչն այս հարուած .
 Ի վեր բարձաւ նոցա սրխուր ըզնայուած .

« — Ահ , զի հիւանդ , ոգեվար է մեր օրհորդ ,
 « Հո՛ն , ծառին սակ , գրնս տեսիւր , ո՛վ անցորդ : »

* * *

Սաղարբախիտ ընդ ուռեկոյն հովանեալ
 Տեսիլ հանի՛ պարզի աչաց սրտագրաւ .
 Տեսիլ այնքան սրտայուզիչ՝ ոյր յառաջ
 Ո՛չ մի ոչ սիրտ կարէ զրոպել զիւր հառաջ .

Իսկ յիմ աչաց արտուք հոսէր յորդաբուխ
 Եւ զիմ հոգի սրգոյ ծածկէր մառախուղ .
 Եւ մինչ յուզմամբ լրցեալ կայի անմորմունչ՝
 Անդէն գոգցես զիս սապալէր մահու շունչ ,

Անուք ի պարզ յինչ ոստեղէն անկողին
 Քառեակ ցողից վերայ քանուած հաստասուած ,
 Կր սարածուէր կոյս մը չքնաց երեւային
 Զեռերն դրած լանջից վերայ անձկայրեաց :

Ինքն ըսպիսակ եւ ըզգեցած ըսպիսակ,
 Հրեծեսակ մ'էր, լուսաւողոզոյ հրեծեսակ .
 Ծաղիկներով շրջապատած զիւր մարմին
 Կապոյտն աչօք ըզդուռ դիտէր եղեմին :

Երկինքն անմտայլ դեռ յիւր նակասն անմտայլ .
 Ի շող լուսոյ դեռ կը պտտէր անայլայլ
 Ջիւր կուտուրքեան անբիծ շքնորհս անսրսս,
 Մինչ վարսօք ծրփուն ծրփծրփային յիւր նակաս :

Ծաղկանց մէջտեղ ինքն ալ ծաղիկ դեռ աղեռ,
 Ծաղկանցն ըզբոյր ինքնն մաւէր սիրամուէր,
 Եւ ինք բուրէր անուշաբոյր անուշակ .
 Ա՛ն, մեր արտից գով գով շքնչէր այդ հրեծեսակ :

Հրեծեսակ մ'էր . երկնից հրեծեսակք ըզմայլուն
 Հիանային յայդ լուսեղէն զըւարթուն, -
 Եւ կարկառած զիւրեանց ձեռներ դէպ ի նա
 Քաղցր ի դաւնակ միւրմրնչէին ովսաննա :

Իսկ նա, համդարս եւ անկեղան սառնամած,
 Պինդ սեւեռած աչացն ըզժայր երկնասլաց
 Ընդ եղեմին երամուէտ գաւտուակ
 Անփոյր սրտիւ առնէր մահու ըզմաւակ :

Եւ անդէն իսկ յանկարծ զաչկուես իւր կապոյտ
 Գէպ յիս յառած եւ ծրպսպից, եւ անփոյր,

Մառ կափուցան իւր վառ աչերն անմտմտ,
 Եւ սուրբ հոգին բրտեալ յերկինս վեր անհոգ .

Եւ սաղարթուց մէջէն մի լոյս բոցավառ
 Եկաւ իսկոյն շողալ դիմաց իւր պայծառ,
 Եւ բացուեցան երկնից դրուճք ոսկեծոյլ,
 Եւ հրեծեսակք պար բրունեցին հոյլ ի հոյլ . . . :

* * *

Իսկ ի յերկիր հեզ ոգիներ
 Հառաչէին դառն ի կրսկիծ,
 Եւ ցրնորած սրտմարտալիծ
 Արտասուէին յոյծ կարեվէր :

Եւ ի նոսա ձայն մը գոչէր
 Սիւլիւն, Սիւլիւն,
 Եւ կրկնէին անտառակներ
 Սիւլիւն, Սիւլիւն . . . :

Ր Է Ճ Ի Ն Ա

(Համբուրի մը պատմութիւնն)

Աղջիկ մ'էր այն
Գեղեցկութեան
Հուր արեգակ
Լուսապրսակ:
Զինք տեսնողին
Սիրեն ու հոգին
Կը հրմայուէր
Յոյժ կարեվէր:
Փափուկ, նրբին,
Երբեային,
Նա հուրի մ'էր
Սիրանքէր:
Իւր սեւ աչօք
Հրաբորբոք
Արփիաբուխ
Լուսոց ի յուղխ՝
Համայն սրբեր
Ի սէր յուզէր
Ալեծածան

Ալեօք տեսան:
Սիրք ամբոխին
Սիրով ուժգին,
Հիւժի հոգին
Հրով լրուին:
Ոչ մի հայուած
Ընդվայրայած
Իշխէր երբեք
Լինել բեկբեկ
Արեւն աչաց
Իւր սրգագգեաց,
Զոր բուխ պատեն
Ամպօք հրեղէն՝
Յօնից կամար
Սեւանքիար:
Խրոխս եւ սէգ,
Միտ յուսաբեկ
Թողոյր սրբեր
Լըցեալ ի սէր,

Եւ անձկայրեաց
Զարչարանաց
Զինչ ովկէան
Ալետատան:
Իւր վէս քայլուած
Խրոխսապանձ,
Ի պերն հասակ
Փառապրսակ,
Գրտեր յուղուչ
Խել մ'իմեակոչ
Երկիրպագուք՝
Ի յարատուք
Աղերսանաց
Թեւատարած:
Այսպէս այդ կոյս,
Զերդ արեալոյս,
Պանծայր ընդ միտ
Լուռ եւ անվիտ,
Եւ անարբեր,
Ունկրն դրնէր
Բիւր յայտնութեանց
Սիրոյ ի խանձ:
Երբ իւր արբունք
Ի բոյր ի խունկ
Կը բացուէին
Գոցցես ինքնին,

Յայնժամ երկնից
Շրմոհալից,
Կ'ըսես, բացուին
Գուռք եղեմին.
Յայնժամ անդէն
Սրբեր ամէն
Վառին ի յոյս,
Փայլին ի լոյս,
Եւ ամէն ոք
Սիրաբորբոք
Կարծէր յանել
Աւխարն մրտել
Սիրոյ, հրոյ,
Վերանալոյ:
Բայց նա յագուրդ
Ոչ անխորհուրդ
Նոցա ըզձից
Գառնակրակիծ
Գարձեալ, դարձեալ
Կամէր ո՛չ չալ:
Մըմընչէ մին՝
— Ինչո՞ւ կուսին
«Սիրեն անըզգայ
«Գեւ ոչ ըզգայ
«Այսքան բաբախ,
«Այսքան, աւսնդ,

«Հուր բոցավառ
 «Իրեն համար:»
 Միւս՝ հրբացայ
 եւ բարկանայք
 Գոչէ յանկարծ՝
 — Ինչն զարծարծ
 «Սրբիս, ինչն
 «Ես մարերու
 «Եմ անկարող,
 «Եւ լուսաշող
 «Ինչն համար
 «Երբեք չիգար
 «Մի նառագայք՝
 «Բուժել ըզխայք
 «Որ հիւժէ զիս,
 «Հէք եղիելիս:
 «Ես, ո՞ն, կ'ուխտեմ
 «Որ անխոհեմ
 «Լքայիք փորձով
 «Այդ անգորով
 «Եւ անըզգամ
 «Սիրքն բանամ:»
 Իբր հրաբուխ
 Վառեց գրբուխ
 Այդ պայմանին՝
 Բոց ի սրբին:

Ե՞րբ, չգիտեմ,
 Օր մը դժխեմ,
 Բայց երջանիկ
 Օր մ'անուշիկ,
 Հասաս ուխտին
 Իւր անձկագին,
 Կորցեց յայտից
 Շրնորհնալից
 Քաղեց իսկոյն
 Ձինչ գերագոյն
 Հեշտն նեխար
 Կրքրնաբար՝
 Ի մեծափառ
 Գէմս մրտավառ
 Սիրուն կուսին,
 Ընդ որ երկին
 Ըստանչացմամբ՝
 Ըզգեղն անամպ
 Գիտէր յանախ,
 Մինչ ի բարախ
 Սիրք սաս յեկիր՝
 Անկարեկիր
 Շուրջ յածէին
 Յար խանդագին
 Անագորոյն
 Իւր սուրբ գեղոյն:

Այդ խրնկաբոյր
 Քաղեալ համբոյր,
 Ռալէս մեղու
 Ի խայք կրծու
 Պիտի քաղէր
 Ծրծեալ ըզսէր
 Ըզնիւք վարդին
 Ի բոյր հեշտին,
 Յայտից վերայ՝
 Ձոր անխրնայ
 Վաս զարեւին
 Պրկեց՝ ուժգին
 Առեալ կապուս
 Չանարաս հիւք,
 Գեռ բոցաշունչ
 Եւ անմրմունչ
 Այրի կիզու
 Յաւով կրծու:

Կոծ, արտասուք,
 Ողբ լաց եւ սուք
 Անէժք, ցասում
 Եւ անպասում
 Բիւր շարժումներ
 Գրծոխրմբեր
 Շաս շուս անցան,

Միայն դաժան
 Իւր կերպարան
 Մեղրածորան
 Ծրնաւ ժրպիտ
 Լուսափրփրփ՝
 Ձերդ երկնաբուխ
 Լուսեղէն ուղիս:
 Միայն յանախ
 Ըզգայր բարախ
 Յիւր սրբիկին
 Եւ ջերմագին
 Չինչսուր խայրուած
 Հոգեբափանց,
 Ոյր յիշատակ
 Գառնանաշակ
 Յուզէր ըզմիտ,
 Մարէր ժրմիտ,
 Եւ կասաղի
 Վասէր հոգի:
 Եւ բաց աստի,
 Չարմանալի,
 Ռախ զուարթ,
 Ոչ եւս հրպարս
 Եւ պրնաւեր,
 Ի ոչ անտարբեր,
 Կուսայր համբոյր

Անուշաբոյր
 Մի՛ս անխրսի՛ր՝
 Անծայրածիր
 Սիրոյ յաշխարհ
 Մոլոր բափառ
 Գեգերելով
 Յար անխրոով:
 Այսպէս, անհ,
 Երկինք վրկայ,
 Այն ոք պարման
 Որ՝ յօթեան
 Սիրոյ անոյժ
 Ի դէմս բրեժոյժ
 Մեղրի ի բոյն
 Այդ գեղանւոյն՝
 Երբեք բառած
 Չէ աննկայեաց
 Չիւր շրթներ հուր,
 Որ աննասուր
 Դողի կայծի
 Մի՛ս առկայծի,
 Է՛ր սս ոմանց՝
 Այն որ գնե՛սար
 Ըգիլիւթն աննառ
 Եղեմակին

Չէ բրնալին
 Առած՝ հաւակ
 Դիւթիչ բածակ:
 Ո՛վ չհանչէր
 Ըզուսահեր
 Աղջիկ սիրուն՝
 Որոյ անուն
 Է՛ Ռէնինա
 Աննէլինա:
 Այդ աննրման
 Աննէլինան
 Չոր յորչորջեն
 Իւր համօրէն
 Հոյլք թէկնածու՝
 Համբուրասու,
 Ո՛վ չը գիտեր
 Թէ անսարբեր
 Երբեմն կոյս
 Վառող մի լոյս՝
 Ի գին ձրթի
 Մի համբուրի՝
 Քար էր անցաւ՝
 Եւ հալեցաւ
 Քար անրգգայ
 Այդ Ռէնինա...:

Ե Ր Գ Ս Ի Ր Ո Յ

Թեւեր ունել
 Օղաչու,
 Եւ ի նորա
 Ճակասու
 Ծաղիկ սրփուել
 Մըմընջել,
 Եւ իւր վարսից
 Ոսկեթել
 Շրնջել մեղմիւ
 Քաղցրաւունջ,
 Եւ զեփիւռին
 Ի մրմունջ
 Տանել ըզնա
 Մեղմ յորո՛ր՝
 Յանկամ սրսով
 Իմ բոլոր:

Ի Մ Ք Ն Ա Ր

Ելած կանգնած ի Պառնաս
Ուր ի լեխէ սէր եւ երագ,
Կ'երգեմ սրխուր շեւտերով
Ձերկին, գերկիր եւ թզով:

Կ'երգեմ զաննիւք այն ոգին
Որոյ հանոյք են հեւտին,
Որ զանձրն այլ մոռանալ
Եւ զոր կոչեն — Իսէալ:

Կ'երգեմ հոգւոյս ի մրմունջ
Այդ հրմայիչ էակն անշունջ,
Ձոր կը պաշտեմ հիացմամբ
Եւ ոյր երկինն է անամպ:

Իսկ սրբիկս է իմ քրնար
Սուրբ վըսեմին սիրահար,
Քրնար սրբմած եւ ուրախ,
Քրնար վառուած եւ նրւաղ:

Վրժանով ցաւով են ի հիւս
Բոլոր թելեր քրնարիս,

Եւ այդ թելեր սրբմասուց
Կը քրքրուան յեղեղուկ:

Եւ արսուլէ շրդրայեալ
Իմ կրնսրնոց վրժահալ
Շրփմամբ հանէ զինչ աւաչ,
Այն ալ սրբիս է հառաչ . . . :

Առ Մ.

Այն ամէն դրդեակք զոր շինես յայեր,
Սրբիդ վերջին յոյս՝ ոսկի երագներ,
Կը մաղթեմ հոգւով որ ի գոյ դառնան,
'Ի երջանիկ լինիս զրուարք յաւիտեան:

ԾՆՈՒՆԴ ԵՐԱԽԱՅԻՆ

Ա. Տիկ. Թ.

Դեռ մանուկ էիք երբ հանչեցայ ըզձեզ,
 Թիւ մը յաւելեալ յորբոս վրժակէզ .
 Մահու դիտակով ըզկեանս դիտէիք,
 Չէիմ ձեզ համար յոյսեր գեղեցիկ :

Բայց շատ գեղեցիկ էիմ ձեր նրւագք,
 Որովք փայլէիք փառաց ի պրսակ .
 Եւ նոյն իսկ, Տիկիմ, մին յայդ նրւագից
 Եզ ի ձեր գրլուխ պրսակ շնորհակց :

Կ'ըսէի յանախ երբ էիք անոյս
 Թէ ձեզ ըսպասէ կեանց գրւարք լոյս .
 Ահն հանգիստ էք եւ կայք երջանիկ :

Իսկ սիրունն որդեակ, ձեր երկանց ծրնունդ,
 Թո՛ղ ձեզ յասղ լիմի ի ցուլ գունդագունդ .
 Եւ միտ, ո՛ր Տիկիմ, լերս՛ւք երջանիկ :

ԿՐԿԻՆ ՆԱՄԱԿԲ

Ա.

Առ հայր իմ սիրեցեալ,
 յԱսիք,

Ի զո՛ւր եօթնակներ միմեանց կը յաջորդեն,
 Եւ լուսնակն ի զո՛ւր կը յաջորդէ լուսնակին .
 Ի՞նչ, արդեօ՞ք օրերն մեքենայի լարուած
 կը սահին, կամ թէ ցնորք մ'է՞ որ կը
 ծնանի իմ փոթորկայոյզ մտացս մէջ զայդ
 սրտահալ մտածութիւն : Չեռացս մէջ հինցաւ
 տարեցոյցն . ո՞չ, ցնորք մը չէ ուրեմն : Բայց
 ի՞նչ է որ զմեզ այդպէս դատապարտած է
 միշտ խաւարի մէջէն լուսոյ հետամուտ լինել :
 Ո՛վ դատակնիք մարդկութեան, որ կենաց
 հետ միատեղ ծնար, դու անպատճառ անգութ
 ձեռքի մը ծնունդն ես, դու դժնիկ
 հարուածի մ'արձագանդն ես, սա տարբերութեամբ
 զի քու մոլեգին նուագդ մարդկութեան
 անխմանալի նուագին հետ միայն պիտի վերջանայ :

եւ շրթունքս, անզուսպ ձգտմամբ մը, կը թօթովէ «Հայր իմ», եւ, յուսակառուր, կը փակի տժգոյն եւ դողդոջ: Ա՛հ, որքան մրմունջներ արդէն թրթռացին իւր եզերաց վերայ, եւ որքա՛ն անգամներ անպատասխան մնացին այդ տկար շունչեր. եւ ի՞նչ էին այդ հծծող շունչեր՝ որք յաճախ թռեան յիմ շրթանց, եթէ ոչ սրտիս անյատակ խորերէն եւ հոգւոյս անծայրածիր անդրնդէն մղուած հոսանուտ աւազ մը, տխրագանգիւն հառաչ մը, վերջապէս մահաթոյր շոգի մը՝ որ սեւցոյց զիմ պայծառ երկին:

Հայր իմ, չեմ ցնորած. մարդ կրնայ միթէ զսպել զգացումներ՝ որք մոլեգին եւ խառն ի խուռն կ'եռան կը յորդեն իւր սրտին մէջ. երբ գրիչն սրտին հայելին կը նկարէ, ի զո՛ւր կը նկրտի նա փայլուն եւ ճշգրիտ պատկեր մ'ուրուագածել. ա՛հ, միտքն միայն կրնայ առաջնորդել գրչին, եւ միտքս սրտիս անզուսպ հոսանքէն մղուած կը նմանի սոյն պահուս այն նաւուն որ կ'ալեծփի ջրալեռնակաց վերայ, եւ զոր լուսանկարիչն ի զո՛ւր կը ջա-

նայ ձեւացնել արուեստին միջոցաւ. ճիշդ է, այսպէս է: Ըստ այսմ, ներողամիտ լե՛ր ինձ եթէ կը գրեմ՝ անձնատուր այն հոսանքին որ կը տանի զիս դէպ յառաջ, չգիտեմ ո՛ւր նետելու համար զիս:

Քիչ է թերեւս այն հարուածն զոր անողոք ճակատագիրն տուած է մեզ բաժնելով զքեզ մեր գրկերէն, եւ կը զրկէ նաեւ զմեզ այն սիրազեղ տողերէն՝ զորս կը սրբագործէ հօր մը ձեռքն, եւ ոյց քաղցրութիւնն կուտայ կենսարար սնունդ սգակիր եւ վշտաբեկ զաւակաց:

Ի՞նչ բտեմ, որո՞ւմ արձակեմ շանթերս, զո՞վ անիծեմ. եթէ կայծակ մ'եղած լինէի, պիտի ուզէի տիեզերագլորդ զօրութիւն մը զգենուլ, եւ, այո՛, զաշխարհ պիտի հալեցընէի, ի մոխիր պիտի դարձնէի, քանզի կը գլթամ եւ մարդկութեան վրայ, որպէս պիտի գլթայի այն նաւաբեկելոյն վերայ՝ որ իւր ուժասպառ թեւերով ալիքէ ալիք կը ցատկէ, մէյ մ'անդունդներն սուզելով, մէյ մ'ալ կարծես երկնից հպելով:

Գտա՛յ. պէտք է անիծեմ այդ ժանտ ախտն որում կը ծառայես յանուն մարդկութեան, պէտք է որոտամ այն անասնիկներուն դէմ որք զմարդ գերի, գործի կ'ընեն իւրեանց. ինչո՞ւ արդեօք կարելի չէ որ աշխարհատարած փետուր մ'ունենամ եւ նորա բարբառմանց թունալից շնչովն մարեմ այդ ժանտն, որ գերեզմաններ կը բանայ: Մարդ որքա՛ն դժբախտ է երբ կը զգայ, երբ կը զգածուի, եւ տկար կը գտնէ զանձն...:

Սակայն մինչեւ ցե՞րը մեր սրտեր ամբողջաւ պիտի մնան. միթէ կատղած ովկէանն լեռնային ալիքներէն ի զատ՝ հայելոյ նման հոգեզուարճ պատկեր մ'եւս չունի՞. միթէ երկինքն իւր սեւ ահաւար ամպերէն ի զատ՝ չունի՞ նաեւ ակնապարար կապոյտն մեղմածաւալ, եւ միթէ օդն սաստկամուռնչ հողմերով թնդալէ ի զատ՝ զեփիւռին հեղաշունչ հծծիւններովն եւս չի գրգուրի:

Եւ ի՞նչ, երկնից մէջ լուսավառ բոլոր արեգակներն, բոլորն ալ որ կը վառին բոցաշունչ, չեն կարող ի բաց վանել այս խաւարն

որ կը տիրէ մեր գլխոց վերեւ, խաւար՝ սեւ վշտին ահաւոր մթնոլորտն...:

Անիծեա՛լ լինին երկինքն ալ, ամէն ինչ որ կայ եւ սիրտ չունի, կը տեսնէ եւ չգգար, կը շնչէ եւ շունչ չի տար. քանզի այնպիսին ամպ մ'է որ կը կուրցնէ զաչս:

Ո՛հ, հա՛յր իմ սիրեցեալ, դու որ այս պահուս գուցէ տօթակէզ երկնքի մը տակ, հրավառ աւազի մը վերայ թափառական կը յածիս լուիկ եւ մենիկ, դու որ՝ վառուած որդեկացդ սիրովն՝ մեղուին խայթածն կը կարծես թէ զաւակացդ համբոյրն է, թէ քրտինքդ նոցա սիրահեղ արտասուքն է, թէ տապն որ կը հեղձուցանէ զքեզ նոցա շնչին ջերմութիւնն է, դու որ՝ նոցա համար կ'ապրիս եւ նոցա սիրոյն մէջ կը մուսնաս տառապանքդ, օրհնեա՛լ լեր. որդւոյ մ'այս վանդիւնն սուրբ է, եւ եթէ կայ գութ մ'ի տիեզերս, այս յողդողդ ձայնին արձագանգն այդ աստուծոյն սրտին թեւերուն կ'անդրադառնայ որոտագին գրդիւնով մը:

Չունիմ այլ ինչ, թէ եւ ունիմ շատ ինչ.

գրիչս կը դողդղայ, եւ արտասուքն՝ որ կ'ուռագանէ գրիչս՝ կ'այրէ աչկունքս. մնա՛ս բարեալ, որդեգորով հայր, եւ ընկա՛լ սրտաբուխ հառաչանացս հետ երախտագիտութեանս զգացմունքն՝ զոր չեմ կարող որպէս գործով նոյնպէս բանիւ արտայայտել երբեք:

Բ.

Առ հայր իմ սիրեցեալ,

յԱսիր,

Որքան դժուար է երբ շունչ ունիս եւ չես կարող շունչ փայլ, երբ քեւեր ունիս եւ չես կարող քուիչ առնուլ եւ քուչել:

Երջանկութիւնն:

Այն սիրազեղ նամակներն՝ զորս յաջորդաբար ընկալաք՝ անպատում հրճուանօք կը զեղուն իմ սիրտս: Շուարած եմ խնդութենէս, եւ չգիտեմ զի՞նչ գրել, կամ ուստի՞ սկսել գրելիքս:

Մեր յուսախաբ սրտերն ի մի վայրկեան վառեցան յուսով եւ մեր անսնունդ հոգին

յագեցաւ ի մի կաթիլ այդ դիւթիչ ըմպելեաց:

Այդ քաղցրանուագ գրութիւնք մեր ունկանց խլրտացին թրթուուն ձայնով մ'այնպիսի հեշտալուր մրմունջներ, ոյց քաղցր եղանակին հետ զուգաւորելով երկարածիգ արձագանգ մը, կը գինովցնէին մեր սիրտն աւնուշակ նեքտարով եւ կը հրճուեցնէին մեր հոգին երանագուարճ իմն հեշտութեամբ:

Ապաքէն որքա՛ն անոյշ կը հնչէին այդ բառեր՝ զորս վշտակիր պանդուխտ մը գրած էր, եւ որքա՛ն սփոփիչ եղանակ մը կը մըրմընջէին այդ բառեր՝ զորս տարակայ հայր մը գրած էր: Ինչպէ՞ս խօսիմ. կարող ե՞մ յայտնի բանիւք յողդողդ գրչիս ծայրովն նկարել այս գերբնական երջանկութիւնն՝ որ լուսավառ ժպտով մը կ'արտայայտուի ի դէմս եւ զոր միմիայն կրնան իմանալ այն սրտերն որք տողորեալ են ի նա:

Քանզի որդեկաց համար՝ որք զուրկ են մօր մը սիրակաթ խանդաղատանքէն, ոյց ի գիչերի մօր մը մեծագործ ձեռքն չի փակեր

խոնջ աչերն, որդեկաց՝ որք մայրենի հոգե-
զուարճ եւ մեղրանոյշ ձայնն չեն լսեր, եւ որք
այդ անբացատրելի ոգւոյն՝ մայր կոչեցեալ՝
երկնափթիթ ժպիտն չեն քաղեր ի սիրտանս
վշտի եւ տառապանաց, վերջապէս որդեկաց՝
որք ի լրումն դժբախտութեան հեռի են ի հօ-
րէ եւ ի սպառ զուրկ ծնողական անհաւասար-
ելի գորովէն, նամակ մը, լինի այն բառ մը
միայն, մանաւանդ աշխարհիս անծանօթ մի
խորչն եւ անապատաց ծխաշունչ խորն գըր-
ուած հօր մը նամակն՝ այն գերագոյն առար-
կայն է որոյ տեսիլն կարենայ լուսաւորել եր-
բեք խաւարամած հոգիներ, զոր արեգին ուղ-
ղածիգ ճառագայթք չեն գար ցոլացնել:

Ինձ կը թուի թէ փակ շրթներս անյաղա-
բար կը բացուին եւ միմեանց կը հալին ինք-
նին, եւ սրտաբուխ հոսանքէ մը մղեալ օրհ-
ներգութեանց աւաջներ կը թրթուան, եւ
թուի նաեւ թէ օդոյ հոսանուտ ոլորքն գըր-
րելով գըրրելով կը տանին նոցա արձագանգն
յունկն այնմ՝ որով այս պահուս զեղուն է
գիւրազգած սրտիկս:

Քաղցր է ինձ դարձեալ կրկնել եւ ասել
թէ մարդ որքան դժբախտ պարտի լինել,
երբ կը զգայ եւ անկարող է գործել: Սա
վայրկեանիս հոգւոյս ովկէանին մէջ կը զգամ
զի երախտաճանաչութեան հողմունք կը մնչեն
կը մունչեն, եւ որքան դժբախտ եմ, քանզի
կը զգամ մանաւանդ զի պիտի պակասին ինձ
այդ բարոյական կշռոյն նժարն տալ համա-
պատասխանել ընդ միւսոյն՝ որ կը յորդի զգա-
յուն սրտի մը ամէն փափուկ զգացմամբ:
Իայց հօր մը համար քան զնիւթականն շատ
եւ շատ վեր է բարոյական երախտագիտու-
թիւնն, այնպէս չէ՞, հայր իմ:

Միշտ գրէ՛. հայրենի քաղցրիկ բարբառն
կը մոռցնէ մեզ պահ մ՝ ամէն ինչ. գրէ՛, եւ
թափառայած թռչնիկին յանձնէ՛ նամակներդ
որ մեզ բերէ արագ թռչնով. եւ ապաքէն,
ի՞նչ կը լինի վիճակն մեղուին երբ ընդ եր-
կար չթառի վարդին մեղրանոյշ հիւթին
վերայ:

Մեր մասին անփոյթ լեր. երջանիկ եմք,
սակայն քեզմով միայն, եւ այդ դաշնակաւոր

սիրոյ եւ գոհութեան վերայ թո՛ղ հրճուալից
հիանայ այն որ շատ շուտ զրկուեցաւ ի գո-
ցանէ եւ որ այժմ անտարակոյս հրեշտակաց
մեղեդիներուն կը մասնակցի :

Եւ թոցո՛ւր մեզ անյապաղ այն աւետիսն
ու՛մ անձկանօք կը սպասեմք, եւ մեր կարօ-
տակէզ գրկերն քեզ լինին առաջին օթեւան
սիրավառ, եւ այն ատեն եթէ մեր երկնա-
խոյզ աչկունք դարձեալ չկարենան նշմարել
յերկինս այն բոցաշունչ Քրոյսն, գէթ պիտի
կարենամք տեսնել հայր մ'որ իւր թեւերն
բացած կը ջեռուցանէ ցրտացեալ մարմիններ :

Ա. Ա.

Ծաղիկ ի կուրծս եւ ի ձեռին
Գեղազրւարն պարեգներէն
Երբոր դառնաս երեկոյին,
Ամէն շրթունք կը մրմրնչեն՝
«Ծաղիկն երբեք ծաղկին վերայ
Օրէնք չէ որ հանգրսանայ :»

Ե Ր Ա Ջ

Ամպոս էր երկին սեւցած մրբագնած
Քօղ մը սարածէր մրոյլ գեհնումս՝
Երկինք եւ երկիր, գերդ քառս խաւար,
Ան երկիւղ սրբուէր ընդ ողջոյն անտառ :
Եւ քայլէի ես դողոյց յանտառին,
Եւ դողայր մարմինս ի սուկում յունին :
Իբրեւ ամեհի ծով մը փոքորկած
Ուր մընչեն հողմունք ի ծուփ գոռ ալեաց,
Հոգիս ամբոխէր յանեղ մրոքնչիւն,
Երակացոս մէջ կը սառէր արիւն :
Համակեալ ի դող, ցրտին ի սարսուռ,
Շրփոքած մրսօք, վրտիս անձնատուր,
Ապշած մրնայի հոգւով մրոյլսցած,
Եւ յուժգին բարբախ սրտիս անձկայրեաց,
Քայլերս ուղղէի չը գիտեմ քէ ո՛ւր,
Մրտնէի յանկարծ ի խոռոչ ծառին,
Գուցէ զազանաց որչ մը խաւարին :
Հագիւ քէ կեցայ յուսայից, աւանդ,
Եւ կը համրէի սրտիս բզբարբախ,
Յանկարծ, արհաւիրք, երկինք որոցայ,
Գողաց եւ աշխարհ, ո՛վ մեծ կոսործ :

Կարծես թէ ամպեր գրկէին զիրեար,
 Եւ պատեր երկնից անսահման կամար,
 Եւ բիւր անդունդներ դաւալազրըր
 Ձիրեար լափէին ի մարտ մեծագոռ .
 Հազիւ թէ հոգիս ալ ամպոց նրման
 Կարծես խառնուէր ցուրտ շրնչին մահուան,
 Հազիւ կ'որոտայր երակներս ուժգին,
 Եւ հազիւ թէ զիս ծածկէր ամպ մրքին,
 Եւ յանկարծ, աննա, բոցավառ կայծակ
 Իւր սուր սրլափով ծակեց զիմ հիւզով,
 Հալեցոյց բզնա, դարցոյց ի մոխիր,
 Մինչդեռ ազատս, յայեր բարձրաթիւ,
 Փաթթուած ամպին, ոլորակ ամպին,
 Թրուչէի ես վեր, ի վեր դէպ յերկին,
 Սեւաթոյր ամպով ծրարուած քրոչուն,
 Թեւաբախ բրոչուն, ընդ եթեր անհուն,
 Կ'եղնէի ի սոյր, պինդ բրոնտած ամուր
 Այդ երկնասրլաց ամպեայ բզիւտուր:
 Մօտեցանք երկնից, հապնեպով հասանք,
 Դարբեցան իսկոյն կասաղի սահանք,
 Եւ մեծ դուռ մ'աննիւք, եթերէ շինուած,
 Բացուեցաւ անդէն հեզիկ թեւաբաց:
 Ի սեւին վերայ կոյս մը միայնակ,
 Չբնազ լուսաթել մի կոյս հրեւեակ,
 Առաւ զիս յանկարծ, ծրարեց իսկոյն

Իւր փետուրին մէջ, հեռատէս մի բոյն,
 Սուրաց սրլացաւ ամպերու մէջէն,
 Բոցէ աշխարհներ անցաւ հրեղէն,
 Անդունդներ պատեց, սասդերէ անցաւ,
 Յարեգակ մրսաւ, անցաւ սրբաբաւ:
 Եւ յանկարծ կեցաւ, բացաւ մեծ մ'այլ դուռ,
 Շարժեցաւ հոգին, թոքվեց զիւր փետուր,
 Համբուրեց կրակ ի շուրթ զիմ հակաս,
 Նեւեց զիս ուժգին, զի՛ն, շրխոք ուժաս,
 Նեւեց զբրնէն ներս, եւ ի մի վայրկեան,
 Անհետ հեռացաւ այդ կոյս յաղթական:
 Հազիւ թէ մրդուած դէպ ի ներս, ապաւճ՝
 Կը յարձակէի հետքին՝ սրխազգած,
 Եւ զիս տեսնէի յանձանօք մ'աշխարհ,
 Աշխարհ արծաթեայ, լոյսերով պայծառ,
 Յանկարծ իմ վերայ ոգի մ'աննրնին
Խոյնացաւ իսկոյն եւ գրկեց ուժգին . . . :
 Ի սարսուռ անի իմ մարմին դողալու .
 Ճանչցայ այդ ոգին — ո՛վ մայր իմ, ո՛վ մայր . . . :

Ս Ք Լ Ի Ն

Առաւօտ եր, եւ աւօտին կոյս բազումին արեալոյս
Յիւր մրքրեալ եւ լուսաղօս շունչ սակաւին չէր մարած
Ըզբանձրացեալ խաւար անպոս որ մրքապատ գրկէր գեր-
կիր.

Եւ մառախուղ լայնածաւալ սարածանէր համապարփակ՝
Արարեալ աչաց անտես ըզհաւօրէն էութիւն.

Իսկ երկիր գոգցես ի ծուխ հալէր, դառնայր ի մոխիր,
Եւ դէպ յերկին սրլանային սեւ ըսպիսակ ծրխոյ բեկորք:

Չայն մը հրգօր, հրակայ փայլից մեծադրորդ զինչ ար-
ձագանգ

Եկաւ իսկոյն զարթուցանել անտառակին ըզլրուութիւն՝
Ում ցանկութեամբ փարէր մրշու՛ որ առ սակաւ խրտա-
նայր,

Ան եւ ստկում միանգամայն ընդ անտառակ սրփոտելով:
Յանկարծ եկաւ ձի մը նրժոյց ըզկայ առնուլ յանտառին՝
Սէզ մի հօնամբ շարժելով զիւր վեհ գրլուխ գեհնահայեաց,
Եւ ուժգնապէս դոփելով երկար բարակ իւր ոսամբք
Եւ զօրաւոր ի վրընչիւն արտաբնչեալ քանձր շոգի:

Իջաւ անդէն յիւր փամակէն երիսասարդ ոք գեղանի,

Որ փայփայեալ զերիվար՝ սարաւ կապել ըզնա ծառին,
Ոյր արմատք ի դուրս ցրցուած սարածէին ընդ փարս յերկիր:

Յանախ լինի զի ոչ գրչաւ եւ նոյն իսկ ոչ ի վրձին
Կարելի չէ նրկարել դէմք մը լինի այն յայտորոշ.
Սհա՛, այսպէս եւ պատանոյս դէմքն ունէր զայս յա-
կանիւ,

Գէմք՝ ուր մընայր ըսփոզեալ մրոսլամա՛ծ ինչ խորհուրդ:
Ուրեմն բաւ է երբ ասեմք թէ գեղեցիկ եր այդ պարման,
Սյնպիսի գեղեցկութեամբ որ հաշակի չունի խրնդիր
Եւ համայնից սրտեր զիտ քափանցանցել առհասարակ,
Եւ յուզել ամէն մտքեր ի յոյզ սիրոյ բոցավառ,
Եւ ազդել ամէն հոգւոյ անմեկնելի խորհրդով:

Ըզգեցած ի ձեւ վերջին հաշակաւոր մեծափարթամ,
Պրնդիւ սեղմեալ յոտից ցզլուխ ի սեւ թաւեայ ըզգեսուն,
Ի պերն հասակ եւ վայելուչ, ունէր փայլուած վեհ եւ
մարգեալ,

Եւ ի վրզէն կայր առկախեալ ոսկի շրդրայ մեծագին,
Եւ մատանիք ադամանդեայ ի մարմնագեղ իւր ի մատունս
Շողային ընդ մառախուղ որպէս զինչ ցօղ ի վարդին:
Սյո՛, այնպէս որպէս օրիորդ մելամաղձոս սրգասիրտ
Երազէ անդադար եւ իտէալ կազմէ սրտին,
Սյնպէս ունէր գեղեցկութիւն իտէական անբննելի:

Կեցաւ. իւր նակասուն վերայ խորհուրդ մրթագնած

Կայր նրկարեալ ի սեւ դրօժմ վայրագ մահուն անիծա-
պարս-

Կեցաւ. դրաւ դողոյջ զիւր ձեռք ցուրս հակասին վերայէն,
Խոր խոր խակաց՝ ոսկրն դրած ընդ ահաւոր սեամ մահու-
ուան.

Ուժգին սրսկեց սեւ սեւ վարսից իւր խոպոպիք մետաք-
սաքել,

Եւ աչօք կապուսագեղ ըզբանձրախիտ մառախուղ,
Ուզելով գոզցես անդրէն վանել ի բաց ցրբուել ջրնջել,
Կր նայէր երկնից կապոյտ ընդ հորիզօն անծայրածիր,
Եւ կը խօսէր հրեւեակաց, եւ ի նախանձ վառէր հոգին.
Յետոյ ի չափ յառաջ մղէր արագ քայլեր վեհօրէն,
Քայր եւ գրնայր լրօնիկ մրնջիկ, մինչդեռ հողմունք մը-
ն ընչէին

Եւ զիւր հոգւոյն ովկէան ամբոխելով յուզէին:

Մըքագնեցաւ իւր վեհապանձ յանկարծ հակաս բարձրադիր,
Եւ սեւ մի ֆող եկաւ ծածկել զիւր քայիտակ դիմաց երես:
Ո՛հ, նա հաստատ որոշումներ, անդառնալի՛ մըքադրուքիւն.
Մահ իւր սեւցած մրառայլ դիմօք թրէր նրմա զինչ հր-
րեւեակ.

Մահն էր, այո՛, որ իրացաւ մասդաւ կենաց պարմանին:
Կեցաւ. ցուրտ մէկ հառաչ իւր թալկանար շրթանց վերայ
Թըրթռեցաւ, եւ թըրթռեցոյց թուխ մառախուղոյ զուրս մո-
լար:

Կեցաւ. երկնից նայեցաւ, իւր նրադիտ սուզիչ աչաց
Գիպեցան արեգական աղօսածագ նառազայքներ՝
Որ իւր հոգւոյ զացին հրպել իբրեւ մի թել երկարածիք՝
Շրդրայմամբ գայն սանելու հրեւեակաց մեղի ի գոգ:

Հառաչանաց ի փրղձուկ մաքառելով կենաց ընդդէմ՝
Որ իբրեւ սեւ ուրուական կը հալածէր զիւր էութիւն՝
Իւր մեղբանոյժ շրթներ բացան ի յօրինել զայս մըմունջ.

«Ապրէ՛լ, ինձ, ինձ՝ զոր կենաց դառըն բաժակ արբեցոյց,
«Ապրէ՛լ, աւանդ, մինչ կեանք թրէի ինձ թունալից իժ սոս-
կալի,

«Ապրէ՛լ, մինչդեռ կեանքն միայն ապառաժուտ ան-
դունդ մ'է՛

«Ուր գրլորել, դարձեալ եւ միտ, դասակրնիք է մարդուն,
«Ո՛չ, մահուն հրաւէր, կենաց հրածեւ, զայն կ'ուզեմ ես.
«Ի՞նչ փոյթ ինձ եթէ երկիր իւր ծոցոյն մէջ անյագաբար
«Գորկէ սերտիւ զիմ մարմին եւ չըսեսնեմ լոյս ընդ երկիր,
«Մինչ զի հոգիս զուարթնոց հետ կենակցելով պիտի
հրբնուի.

«Կեանք. եւ ինչո՞ւ. որպէսզի խեղճ ասուածային մէկ զա-
ւեւեսին

«Ծաղու ծանակ դերակասար լինիմք, ապուժ մարդկութիւն.
«Ո՛չ, բիւր ոչ. իմ խօսեցեալ մահուան ի զիրկ կ'ուզեմ
նետուիլ,

«Կուզեմ ըմպել մահուան անոյւ հեռուքիւններ հոգեհր-
մայ,
«Կուզեմ այցել զերկնից եղեմ եւանդ սիրելւանդ միայնակ,
«Քանզի սէր ոչ եղաւ յերկիր, բայց թէ միայն իբր այլ
կասակ:»

Քրտմնեցան իւր սեւ վարսեր, եւ դողդրլաց իւր մարմին-
իւր աչկունք քափառայած շուրջանակի շրջեցան:
Նրսաւ հանդարտ յարմատ ծառոյն, եւ ի գրիչ սակի գր-
եաց

Տողեր վերջին, իւր սեւ կենաց սեւ հրամեծտ սրտմարտիմ-
եւ հուսկ ապայիւր գրապանէն հանեց անգուր հրաքանդիկ,
Որ անխորնայ ի մի վայրկեան իրզեց կենաց թելն անժրպիտ,
Մինչ արեգին շողք կենսայից զիւր փայտեցին մրտայլ հոգին:

Իսկ ձին մընաց սարսափանար, փակեց շրդրայն կասղած
սոսմամբ,
Գրեաց իսկոյն համբուրիւ հրպել նորա անշուշտ մարմնոյն,
եւ առեալ նորա թզգիր թրուտաւ մոլած, արագասոյր...:

Գ Ի Տ Ե Ս

Գեմբող քրնոյւ

Երբոր անոյւ

Վրնիս

Ժրպիտ

Գայ անարգել

Հեզիկ ներկել

Ծաղկիլ

Ի ծիլ.

Գիտես արդեօք

Թէ ամէն ոք

Ինչո

Աղու

Հայի յերկին

Հուր անձկագին:

— Քանզի

Թրի

Յեթեր կապոյտ

Շողալ ընդ փոյր

Լուսին

Կուսին

Իբրեւ բոցով

Բորբոք մի ծով:

Երբոր յանկարծ

Աչկունքդ արծարծ

Աչեր

Ի սեր

Վառած հրնոց

Վառած ի բոց

Բացուիմ

Ուժգին,

եւ կայծակներ

Սիրանքեր

Երբան

Ի ցան	Գիմագրբաւ,
Յողալ ուրեք	Ի հուր
Յաչարն արեգ,	Անլուր
Գիսէս,	Կը խառնըւի,
Կա՛յս հեգ,	Բիւր երանի՛,
Ինչն համար	Նորա
Կայծակնահար	Ազան
Մընայ	Բորբոք հոգւոյն
Հրակայ	Երջանկագոյն.
Այդ պարմանիւն,	Մինչդեռ
Յուզի հոգին	Շատեր
— Քանզի	Յար մըրմընչեն
Ծաւի	Սըրսից խորէն
Աչացրոյ բոց	Ի ցաւ
Իբր ալէկոծ	Անբաւ.
Մի ծով	— Ինչն մեզ ալ
Խրոռով,	Լայնածաւալ
Ի սպառնայիք	Անբիծ
Մընչողն ալիք	Երկնից
Որ յար	Ոսկի դրոներ
Մոլար	Չը բացուին դեռ,
Շարժէ ըզնաւ	Եւ ոչ

Գողղոջ	Հոգիք
Հըրեռակաց	Յայիք :
Սուր սուր հայեաց	Եւ գիսե՛ն դու
Կայծեր	Յայնժամ ինչն
Ի սէր	Աչեր
Մեր սըրսին ալ	Ի վեր
Չեն գար շողալ:	Հային յերկին
Երբոր, անբիծ	Եւ խանդագին
Շընորհալից	Մընան
Քաղցրիկ	Ի ցան
Աղջիկ,	Լի նիացմամբ
Չինչ մ'արսասուք	Եւ հուսկ զանամպ
Հոսի անսուգ	Գիսեն
Ի շիր	Անդէն
Դէմբից,	Դէմբից սիրուն,
Այդ աչերէն՝	Ո՛ր զըւարթուն:
Չոր կը վառեն	— Քանզի
Կայծեր	Յարփի
Եթեր,	Հըրեռակունք
Յայնժամ, աւանդ,	Գողցես ի խունկ
Յուզին խաղալ	Փոշի
	Շոգի

Առնեն ըզուռնչ,	Որ րսանայ
Եւ անժբունչ	Կամաց
Ձերդ ցող	Հայեաց,
Ի շող	Եւ կամ ծրայիս
Յերկնից հեղուն	Գեղափրքիք,
Յայդ շողժողուն	Կամ շիք
Ճրագունք	Վրնիս
Աստղունք	Ինչ արսասուր,
Որոց համար	Հոգւոյն պատուք
Ա՛հ, անդադար	Յամաք
Սրբեր	Համակ
Ի սէր	Ի շիջանել
Հիւծին պիտի	Յար անարգել՝
Եւ երանի՛	Ի քէն,
Ի վիճ	Ի քէն՝
Եւ միճ	Ո՛րվ մրայօն
Պիտ՝ շան նրմայ	Վարդի կոկոն...:

Ո Ի Ղ Ե Ր Ձ

(անսկորի սոքիւ)

Առ բարեկամս Փ.

Տե՛ս քէ ինչպէս արագ անցնին սարիներ,
Եւ քառ ածեն մրժախաղաց ընթացով
Ըզբել կենաց, մինչ զի ձրգտալ ընդ էքեր՝
Հասնի յերկին եւ քակուի քէլն անխրոով:

Եւ ոչ միայն սարիներու ի գրնաց
Կը մերձենամք ի դուռ մահուն անխրի՛ր՝
Որոյ խորհուրդ յայ մեր սրբից մեծ հարուած
Եւ անիծել զամենայն ինչ եւ զերկիր,

Այլ եւ, աւանդ, կորսնցրնեմք շատ բաներ,
Անցեալ կենաց յիշատակներ քաղցրալից՝
Որով մեր սիրք այժմր վառին հեշտագին
Եւ դառն յուզմամբ եւ ի նախանձ համակին:

Ա՛հ, երանի՛, բխր երանի անցելոյն՝
Որ չի դառնար իւր ծալքերով ոսկեգոյն,
Ուր նրկարեալ կայ երջանիկ յիշատակ
Եւ մեր կենաց ծրայուն պատկեր անուշակ:

Բայց զի է զի երբոր դոժբախս լինի մարդ
 եւ կամ նայն իսկ որքան լինի նա զըւարթ
 եւ երջանիկ յընթաց անցնին իւր օրեր,
 Գարձեալ կարգայ սիրեն անցելոյն հրաւեր:

Միքէ անցեալ միտ երանեալ կը լինի,
 եւ ոչ ունի անցեալն երբեք յիւր ծոցի
 Գառն կրնի՞ դոժբախս աւուրց եւ վրտաց՝
 Որ գլիւսակ միւրէ մարդ միտ անձկայրեաց:

Ո՞չ ապա՞հէն յանախ ներկայն քան զանցեալ
 Լինի ցրնծուն եւ ցանկալի յիւր ժրպիս . . . :
 Ուրեմն ինչո՞ւ անձկաւ ի սիրս վրտահալ
 Մարդ երանի՞ սայ անցելոյն յայս հովիս:

Արդ, արբեցեալ յիշատակաց ի խորհուրդ
 եւ մեր սրբից սրեալ ալոս բոյագուրդ՝
 Մարթեմմ հոգւով որ չը տեսնեմմ բզկրսկիծ
 եւ մեր գրիլսց աւուրք շողան ցրնծալից:

Եւ արգարեւ կենաց հաւտոյն օրն է այս՝
 Որ բզներկայն հաւտեմմ որպէս առ յապայս,
 եւ զապագայն մեծ մեծ չափեմմ երջանիկ,
 եւ կը վառիմմ շատ յոյսերով զեղեցիկ . . . :

Ը Ն Գ Ն Ո Վ

Ա. Յ.

Կենաց յուրոջ յանախ լինի զի մարդիկ
 Մրտաժուրեանց մէջ ընկըղմած խորատոյզ,
 Որպէս թիթեռն բրոչի ծողկէ ի ծողիկ՝
 Այնպէս բրոչի յանուրջներէ տարակոյս.
 եւ, երագուն, մրտաժուրեանց յովկեանին
 Ապշած մրնայ եւ մոռանայ զամենայն՝
 Յառեալ ըզմիս ընդ առարկայ մ'առանձին
 Վասն ոյր կարծես յայնժամ ապրի նա միայն:
 եւ ապա՞հէն ամենայնիւ անձնատուր
 Այդ խորհրդոյն՝ յափրտակեալ մրնայ նայ,
 եւ համակի զըւարթ ի շունչ կամ սքիւտը,
 եւ առ մի պահ յայդ գաղափար վերանայ:
 Ճիշդ եւ ոյսպէս, այն ռոպէիս ինձ համար
 Գոզցես միայն մի բան կ'ապրի մի միայն,
 Այդ ալ ծովն է, ծով՝ որում եմ սիրահար,
 Որոյ սիրեմ ըզմըրնչիւն մեծաձայն
 եւ բզհանդարտ իբր հայելի մակարդակ
 Որպէս զալեաց մալեզնացայս եռացում:
 Ա՜հ, որքանի խորհրդաւոր է ծովակ
 եւ նա որքան վրտեմ ունի մեծութիւն:

Ի՞նչ է արդեօք սարածութիւնն այն հեղուկ
 Որ անեարժ կայ եւ ծաւալի սափարակ,
 Կամ որ շարժի մեղմասարած յեղեղուկ,
 եւ մերք ընդ մերք մրնչէ գոռայ համարձակ,
 'Ի ուր ցանկութեամբ գոզցես վառուած ալիքներ
 Կ'ուռին մոլած եւ բարձր ի դէզ կ'ոստուռն վեր.
 Ա՛ն, ծովն է այն, անմեկնելի՛ անչքրպէս,
 Որ, տոգորեալ կենաց ամէն ի պսակեր՝
 Սոսկման, մարտի, ինչպէս ցաւոց դառնաղէտ,
 Կասաղութեան, հրոյ կրրից ցանկատէր,
 Հայելի մ'է ուր ես հայել կը սիրեմ՝
 Հիանալու ի սեսարանն այդ վրտեմ:

Լքսեցիր դու երբ ծով գոռաց մոլեգին.
 Կարծես յայնժամ թէ պատերազմ կայ սասիկ.
 եւ այնպէս է. չուրք եւ հողմունք խրմբովին
 Կը մարտնչին ի մեծագոռ մարտ դրժնիկ,
 եւ ամպ սեւցած յիւր կերպարան մըթազնած
 Որոտալով երկնից անեղն ի կամար
 Խոժոռ ի ծով հայի թելօք սարածուած
 եւ կը սրփուէ սեւ մութ րպտուեր ընդ աշխարհ:

Կամ թէ տեսնու ծովակն անեարժ անմրտունչ՝
 Որ գեղաղէմ սանի հանդուրս եւ վրճիտ
 եւ ուր հեզիկ գայ գեփիւռիկ քաղցր ի շունչ

Քաղեղ անձկաւ իւր վառ դեմքէն զինչ ժրպիտ:
 Զէ՛ր ցանկար յայնժամ լինել ի ծովու
 եւ հեռութեամբ խօսել սրտիդ սանձարձակ.
 Սիրտդ միթէ ի տենչ, աղէ՛, հչ կիզու,
 եւ չես նեսուիր եղեմին մէջ, ի նաւակ:

Իսկ մանաւանդ որքան անոյշ կը հընչեն
 Սիրոյ սրգոյ, ժրպտի վրտի մրտունչներ
 Այդ հեզասան ջուրց ընդ երես ապստէն՝
 Ուր կարծես թէ ի խունկ բուրի եւ այեր:

Գրտնրեցնու երբեք ի ծով՝ գիշերի,
 երբ լուսնակն ալ հանդարտանեմ դեզերի,
 եւ կը ժրպտի իբր ամօթղած մի աղջիկ
 Որ եւ սակայն զիտ թէ է գեղեցիկ:

Ա՛ն, ես այժմիկ որ ցուրտ մէկ հով կ'որոտայ
 եւ ամպերով երկինք լրցուած է համակ,
 Հոգուով ցանկամ լինել ծովուն ի վերայ
 եւ սաք դեմքիս ըզգալ մի շունչ անուշակ՝
 Որ ցանկութիւն զիտ մարել անյապաղ
 եւ սրտերու դադրեցընել ըզբարախա . . . :

ԼՈԳԱՆՔ ԿՈՒՍԻՆ

Ամառ գ' շերներ որ զամեն աղջիկ
 Բրնեմուշիկ
 Հանգիստ չի բողուր, եւ անէծք հազար
 Անդադար
 Կը բրխի սեղմեալ սրբերէ անձուկ
 Ի պասուփ,
 Նիւնչն ալ կը փախչի անոյշ աչերէն
 Հրեղէն:

Աղջիկ մը սիրուն, փափկիկ, մարմնագեղ
 Եւ համեղ,
 Չը գիտեմ բընաւ եթէ վիճս մ'ուներ
 Կարեվէր,
 Կամ թէ գովանան կ'ուզէր իւր մարմին
 Անձկագիւն,
 Կը նըստէր ամէն գիշեր նըրասապ'
 Ի ծովափ:

Թուլիկ ըզգեցած, առած մի ղեմչակ,
 Հերարձակ,
 Մէյ մը կընայի լուսնին մէկ մ'ալ ծով
 Անխորով,

Կամաց եւ կամաց, սրբահալ ի փայլ,
 Յամբափայլ
 Կուգայ կը նըստի ծովափին վերայ
 Արծաթեայ:

Ծովակն է հանդարտ կը նայի կուսին,
 Եւ լուսին
 Յիւր ոսկի հայեաց կը ծրպսի ծովուն
 Շողոզուն.
 Լըռած է համակ. զովաւունչ համին
 Մեղմագիւն
 Կը ցանէ նորա վարսերն լուսաներ
 Ի յերէր:

Յանկուրեամբ վառած աղջիկն ալ ծարաւ
 Առ սակաւ
 Իւր փափուկ ոտներ ձրզէ դէպ ի ծով
 Կարի զով.
 Հըպին այդ քրնեոյշ, այդ գիտնէկ ոտներ
 Աներեր
 Ջուրցրն ծովափին արբէթը յայդ վառ շունչ
 Անմըմունչ:

Եւ սաբցած չըրէ փոքրիկ ալեակներ
 Կ'ոտսնուն վեր,

Կուգան հեւ ի հեւ սալ ոսիցն համբոյր
 Քաղցրաբոյր,
 Մինչ հեգիկ հեգիկ զեփիւռ մեղմաւունչ
 Անմրմունչ
 Յածելով ընդ ծով՝ կր զբգուէ զիւր ծունգ
 Քաղցր ի խունկ:

Գինովցած հեւսին այդ հրպամաբք լրոին
 Յանկիւզին
 Իւր մարմին բոլոր դողայ ի սարսուռ՝
 Անձնասուր
 Կասղած մոլեգին անգուսպ կրբեբու
 Որ կիզու
 Իւր հոգին իւր սիբս ալեծուփ ի վիւս
 Ամպարիւս:

Հառաչ մր թրուչի ըսպիսակ լանջէն
 Բոցեղէն,
 Որոյ սիւք բզսայ իբրեւ հողմահար
 Մեղմաբար
 Կր հովահրէ անոյւ ի համբոյր
 Խրնկաբոյր:
 Կր յենու անդէն մեսախեայ բարձին
 Սիրագին,

Կր բանայ մեղմիւ իւր մեղրածորան
 Ըզբերան
 Ուսի կր թրուչին հեւսիկ մրմունչներ
 Սիրանուէր,
 Եւ այդ մրմունչից կախարդիչ ձայնին
 Խառնրւին
 Ջրոց բաբախմունք ներմակ ոսից դէմ
 Սիգանեմ:

Կարծես թէ լուսին աւելի շողայ
 Արծաթեայ,
 Եւ համին հանդարտ աւելի ուռի
 Յիւր ուղի,
 Եւ յիւր ձիւնափայլ դէմս հրեւեսակի՝
 Շեւեսակի
 Կուգան ցոլանալ հազար նառագայք
 Յայտ ի ցայտ:

Վառած հիացմամբ նոյն իսկ իւր անձին
 Խանդազին,
 Այրած բորբոսած իւր կրբեբու մէջ
 Հուր անեւջ,
 Ի բուն անուշակ կր հանգչին իւր աչբ
 Ջերմաչբ,
 Եւ էրնոյւ իւր ոսք հօծին ի յանդոր
 Մեղմ յորոք:

Հազիւ թէ նրնջամ էր այդ հրեշտակ
 Ի պապակ,
 Հողմիկն ուռեցաւ ոսմամբ մեծագոռ.
 Եւ հրգօր՝
 Բացաւ կասալի վերցուց բղբենջակ
 Համարձակ,
 Եւ ջուրք ծովակիին լրացին կուսին
 Ըզմարմին:
 Ինչ քաղցրիկ արդեօք անուրջք հեշտաւէս
 Առ յաւէս
 Գան վառել ի հուր գիւր հակաս պաղամ
 Ամպամամ.
 Բայց անս յանկարծ զըլորեց սաստիկ
 Մի ալիք,
 Գրեկեց ցանկութեամբ սարաւ գեղեցիկ
 Այդ սնդիկ...:

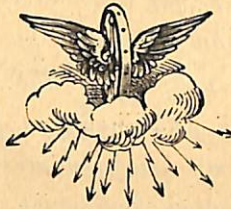
Վ Ե Ր Ջ Ա Ր Ա Ն

ԱՌ ԸՆԹԵՐՅՈՂՆ

Երբ կարեւում ժրպիս մ'անւարգեղ
 Ժրպիս մը միայն ի դիւրս քաղեղ,
 Երբ կարեւում քաղեղ մի հառաջ
 Այս մըրմընջածայն երգոցն իմ յառաջ,
 Ո՛հ, յայնժամ ունիմ շատ մեծ խըրախոյս
 Այնչափ որչափ իսկ չընկեցաւ իմ յոյս:
 Իսկ թէ կարեւում կաթիլ մ'արսասուրք
 Կորգեղ՝ իմ փառաց հանդարտի պաստաք,
 Քանզի արսասուրաց կայրակ մը կորգեղ
 Ինձ հաւար, այո՛, հա՛ն է առաւել:
 Իսկ թէ կարեւում լըսեղ քառ մ'եւեք
 Որ սայ ինձ գինջ յոյս, գոհ եմ ես յարե՛ս,
 Քանզի ըստ չափուր զընամ ես գործոյս,
 Եւ անդր քան զայդ յունիմ ես դոյզն յոյս:
 Բայց երբ, ափսո՛ս, կարդամ ես ծիծաղ,
 Խոցի պաստի այս իմ սիրտ մասաղ,
 Ա՛յ ի յոյս երբեք իմ Մեմունջք չըզան,
 Թեպէտ իմ իրնար երգե յարիտան...:

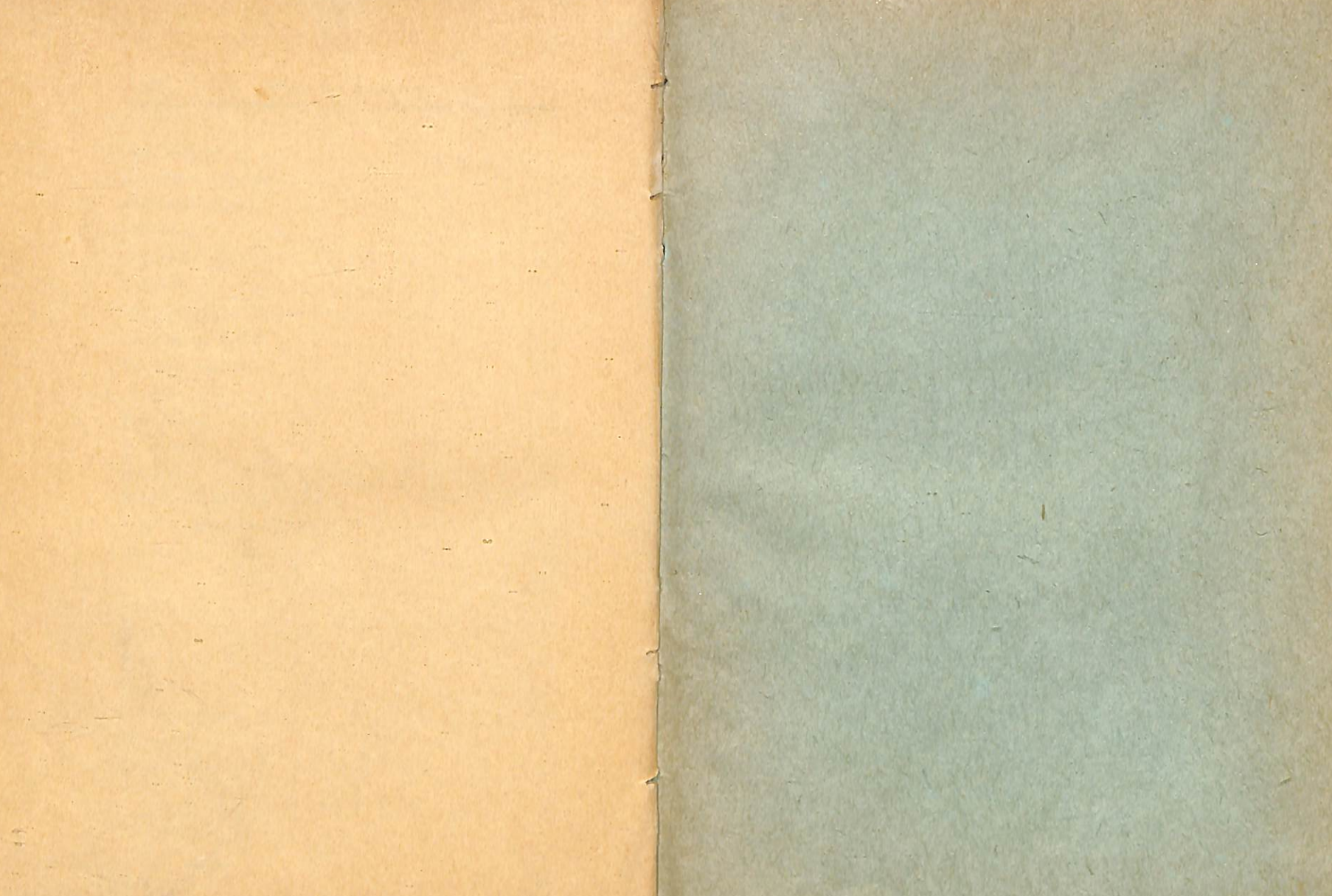

Յ Ա Ն Կ Ն Ի Թ Ո Ց

Առ մայր իմ	7
Նախերգակ	9
Մուէզզին	15
Երանի՛ սամ	17
Առ Յ.	18
Բանք առ կոյսն	19
Արsour	22
Անզգամն (արձակ)	25
Տարփինէ	34
Իմ իզձը	36
Պարզութիւն	39
Յուշք անցելոյն	41
Եծէ՛ սայի քեզ	46
Աղջիկն ոգեվար (բարգմ.)	47
Առ հայրն իմ սարակայ	50
Իմ ցաւը	52
Տգեղն	53
Կոյսն առ պատուհանին	54
Մանկիկն ի քուն	55
Լճակ	58
Մուրացիկն	62
Խոհերուս հայելին (արձակ)	64

Մահ Սոկրատայ	74
Առ աշխոյժ աղջիկն	75
Մահ մանկիկին	77
Յիշատակ	79
Վարագոյր	82
Նժդեհն	85
Այվազովսբեան նկարահանդէս (արձակ)	87
Որդեկորոյս հայրն	107
Դաշտաց աղջիկն	110
Րէճինա	114
Երգ սիրոյ	119
Իմ քնար	120
Առ Մ.	121
Ծնունդ երախային	122
Կրկին նամակք (արձակ)	123
Առ Ս.	132
Երագ	133
Սբլին	136
Գիտես	141
Ուղերձ	145
Ընդ ծով	147
Լոգանք կուսին	150
Վերջաբան	155
Յանկ նիւթոց	157

24717

Հայաստանի Ազգային գրադարան

NL0432495

24717